

A. Ali Ural'ın Denemeleri Üzerine Tematik Bir İnceleme
A Thematic Study on A. Ali Ural's EssaysMelike Yaylı^{1*}
Şahmurat Arık²* Sorumlu yazar
Corresponding author

¹ Öğretim Görevlisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Türkiye
E-mail: melike.yayli@btu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5767-8272

² Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
E-mail: sahmurat.arik@dpu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1525-5984

Başvuru/Submitted: 27.10.2024
Son Düzeltme/Last Revision: 12.11.2024
Kabul/Accepted: 27.11.2024

Atıf bilgisi / Citation:

Yaylı, M. & Arık, Ş. (2024). A. Ali Ural'ın denemeleri üzerine tematik bir inceleme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi-IBAD Journal of Social Sciences*, (17), 196-221.
<https://doi.org/10.21733/ibad.1574655>

intihal.net Similarity Index 21%

ÖZ

A. Ali Ural, akademisyen kimliğinin yanı sıra şiir ve denemeleriyle ön plana çıkan ve yazın dünyasında aktif bir şekilde eser üreten bir sanatçıdır. Ural'ın 1999 yılında *Posta Kutusundaki Mızık*a adlı eseriyle başlayan deneme yazarlığı; *Makyaj Yapan Ölüler*, *Resimde Görünmeyen*, *Güneşimin Önünden Çekil*, *Satranç Oynayan Derviş*, *Tek Kelimelik Sözlük*, *Ejderha ve Kelebek*, *Bostancı Bahane*, *Peygamber'in Aynaları*, *Bisiklet Dersleri*, *Ay Tiradı* ve *Raf Ömrü* isimli kitaplarıyla devam etmiştir. Bahsi geçen bu eserlerde, derin felsefi düşünce ve estetik dil dikkat çekmektedir. Kurucusu olduğu Şule Yayınları aracılığıyla neşrettiği eserlerinde bireysel ve toplumsal temalara yönelen yazar, özellikle toplumsal duyarsızlık ve ahlâkî yozlaşma gibi konular üzerinde durmuştur. Ural'ın denemeleri; alıntılar, manzumeler, ayet ve hadislerle zenginleştirilerek şiirsel bir dille kaleme alınmıştır. Geleneksel köklerden güç alan yazar, eserlerinde kültürel unsurların yanı sıra çağdaş fikirlere de yer vererek bunları modern perspektifle birleştirmiştir. Bu çalışmada A. Ali Ural'ın hayatı ve sanatı ele alınmış, eserleri tanıtılmış, deneme türü hakkında bilgi verilmiş ve yazarın deneme kitaplarındaki temalar tespit edilerek bunlar arasında üzerinde en çok durulan beş tema irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: A. Ali Ural, Deneme, Tema.

ABSTRACT

A. Ali Ural is an artist who, in addition to his academic identity, stands out with his poetry and essays, and is actively creating works in the literary world. His journey as an essayist began in 1999 with the work *Posta Kutusundaki Mızık*a and continued with books such as *Makyaj Yapan Ölüler* (The Dead Who Wear Makeup), *Resimde Görünmeyen* (Invisible in the Picture), *Güneşimin Önünden Çekil* (Step Aside from My Sun), *Satranç Oynayan Derviş* (The Dervish Who Plays Chess), *Tek Kelimelik Sözlük* (One-Word Dictionary), *Ejderha ve Kelebek* (The Dragon and the Butterfly), *Bostancı Bahane* (The Gardener as an Excuse), *Peygamber'in Aynaları* (The Prophet's Mirrors), *Bisiklet Dersleri* (Bicycle Lessons), *Ay Tiradı* (Moon Tirade), and *Raf Ömrü* (Shelf Life). These works stand out for their deep philosophical thought and aesthetic language. Through Şule Publishing, which he founded, Ural addresses both individual and social themes in his works, often focusing on issues like social indifference and moral degradation. His essays are enriched with quotations, poetic expressions, and references to verses and hadiths, written in a poetic language. Drawing strength from traditional roots, the author included contemporary ideas as well as cultural elements in her works, combining them with a modern perspective. This study examines A. Ali Ural's life and art, introduces his works, provides information about the essay genre, and identifies the main themes in his essay books, with a focus on the five most prominent themes.

Keywords: A. Ali Ural, Essay, Theme.

GİRİŞ

9 Mart 1959 yılında Samsun'un Ladik ilçesinde dünyaya gelen A. Ali Ural, edebî çalışmalarının yanı sıra akademik ve kültürel alanlarda da etkili bir isim olarak tanınmaktadır. Ziraat mühendisi bir baba ve ev hanımı bir annenin çocuğu olarak doğan Ural, edebî bir ortamda yetişir. A. Ali Ural'ın babası Mehmet Kemal Ural, Ladik'te *Şule* dergisinin başyazarlığını, ardından da *Büyük Doğu* dergisinin temsilciliğini üstlendikten sonra Ankara'ya taşınır ve orada çeşitli devlet dairelerinin yayın temsil şubesinde görev alır. Annesi Ülker Ural ise Bolvadinli şair Şahide Yüksel'in kızı ve halk şairi Âşık Zülâlî'nin torunu olup edebiyatla yakından ilgilenir.

İlk dört sınıfı Kurtuluş İlköğretim Okulunda okuyan Ural, beşinci sınıfı Ahmet Vefik Paşa İlköğretim Okulunda tamamlar. Daha sonra Namık Kemal Ortaokulu ve Ankara Atatürk Lisesini bitirir. Yükseköğrenim için Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a giderek İmam Muhammed bin Suud Üniversitesinde üç yıl Arap Dili ve Edebiyatı, dört yıl ise Kur'an ve Bilimleri alanında eğitim alır (Işık, 2007, s. 3672).

Şiir yazmaya dokuz yaşında başlayan Ural, 1982 yılında *Mavera* dergisinde ilk şiirini yayımlayarak yazın dünyasına adım atar. İstanbul'da Çağrı yayınevinde editörlük ve Arapça-Türkçe çeviriler yapan Ural, 1990 yılında *Şule Yayınları*'nı kurar ve 1997'de *Merdiven Sanat* adlı dergiyi çıkarmaya başlar. Bu dönemde *Kitaphaber* adlı kültür dergisini de yayımlar. 2006-2012 yılları arasında Türkiye Yazarlar Birliğinin İstanbul şube başkanlığı görevini üstlenir, aynı zamanda Şehir Tiyatroları Repertuar Kurulu üyeliği yapar. A. Ali Ural, akademik kariyerinde de önemli adımlar atar ve 2011 yılından itibaren Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde yazarlık dersleri vermeye başlar. Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans ve doktora yapar. Yüksek lisans tezi "Hızır'la Kırk Saatin Kurgusal Yapısı", doktora tezi ise "Türk Hikâyeciliğinde Anlatıcı-Okur İlişkileri -Sabahattin Ali, Sait Faik ve Mustafa Kutlu Örnekleri" isimlerine sahiptir. Ayrıca, *Karabatak* adlı edebiyat sanat dergisinin genel yayın yönetmenliğini yürütür. A. Ali Ural, hem edebî üretkenliği hem de akademik çalışmalarıyla kültür ve sanat alanında önemli hizmetlerde bulunur. Edebiyat dünyasındaki bilgi ve deneyimi, akademik çalışmalarındaki titizliği, onu çok yönlü bir sanatçı ve akademisyen yapar (Yalçın, 2001, s. 1058).

İlk şiir kitabı *Körün Parmak Uçları*'nı 1998 yılında yayımlayan A. Ali Ural, bunun üzerine 2006'da *Kuduz Aşısı*; 2013 senesinde *Gizli Buzlanma*; 2017 yılında *Mara ve Öteki Şiirler*; 2022'de *Kâğıda Sarılı Rüzgar* ve *Kana Karışan* şiir kitaplarını çıkarır. Ural, bahsi geçen bütün şiir kitaplarını kurucusu olduğu *Şule Yayınları*'nda neşreder.

Posta Kutusundaki Mızıka, A. Ali Ural'ın ilk deneme kitabıdır ve 1999 yılında yayımlanır. *Makyaj Yapan Ölümler*, 2004'te; *Resimde Görünmeyen*, 2006 yılında; *Güneşimin Önünden Çekil*, 2007'de; *Satranç Oynayan Derviş*, 2008 senesinde; *Tek Kelimelik Sözlük*, 2009'da; *Ejderha ve Kelebek* ve *Bostancı Bahane*, 2010'da; *Peygamber'in Aynaları*, 2015 yılında; *Bisiklet Dersleri*, 2017'de; *Ay Tiradı*, 2018 senesinde ve *Raf Ömrü* deneme kitabı ise 2019'da neşredilir. *Bostancı Bahane*, Heyamola Yayınları tarafından basılırken adı geçen diğer on bir deneme kitabı ise *Şule Yayınları* tarafından yayımlanır.

Ural'ın iki öykü kitabı mevcuttur. Bunlardan ilki 2000 yılında çıkarılan *Yangın Merdiveni*'dir, ikincisi ise 2011'de piyasaya sürülen *Fener Bekçisinin Rüyaları*'dır. Yazarın tek tercüme-araştırma eseri 2002'de neşredilen *Diovan / İmam Şâfiî'nin Şiirleri*'dir. Bahsi geçen eserlerin yayınevi de *Şule*'dir.

Ural'ın aldığı ödüllerin sıralaması ise şu şekildedir: *Ejderha ve Kelebek* (2010 Türk Yazarlar Birliği Deneme Ödülü); *Gizli Buzlanma* (2013 Türk Yazarlar Birliği Şiir Ödülü); Tataristan/Kazan (2015

Uluslararası Abdullah Tukay Büyük Şiir Ödülü); İstanbul Edebiyat Festivali – (2015 Edebiyat Dergiciliği Üstün Hizmet Ödülü); Ankara Edebiyat Festivali – (2022 Şiir Büyük Ödülü). (<https://aliural.org/>, 2022).

1. EDEBÎ BİR TÜR OLARAK DENEME

“Deneme” kelimesinin edebî terim karşılığı Türk Dil Kurumunda, “Herhangi bir konuda yeni ve kişisel görüşlerle bezenmiş bir anlatım içinde sunulan düzyazı türü” olarak verilir (TDK, 2022). Deneme, “Hemen her konuda yazılabilen bir çeşit düz yazı” olarak tanımlanmıştır (Doğan, 2013, s. 292). Karaalioğlu (1983) denemenin; yazarın herhangi bir konudaki düşüncelerinin yüzeysel bir şekilde, kurallara bağlı kalmadan samimi ve doğal bir üslûpla anlatıldığı eser olduğunu aktarır. Özdemir (2014) ise yazarın herhangi bir konuda kesinlemelere gitmeden kendi kişisel görüşlerini, düşüncelerini bir konuşma, söyleşme havası içinde işlediği düzyazı türü olduğunu belirtir. “Deneme geniş ve yazarların rahatça kullandıkları bir türdür. Hiçbir şeyi ispat gayesi gütmeyen usta deneme örnekleri, yazıya ilk başlayanların değil, geniş bir kültür ve hayat tecrübesinin sağladığı ufuk genişliğini okuyucusuna da duyuranlara aittir” (Enginün, 2008, s. 429). “Bir konuyu tartışan, tanıtan, o konu hakkında belli bir bakış açısından insanları ikna etmeye çalışan bir nesir türü, yazarın herhangi bir konuyu tartışmaya açtığı veya okuyucuyu belli bir bakış açısından ikna etmeye çalıştığı kısa edebiyat türüdür” (Balci, 2006, s. 312).

Edebiyat tarihçileri; Yunan ve Latin yazarların, filozofların denemenin oluşumuna ve gelişimine ortam hazırladıklarını söyler. Denemenin temellerinin atılmasında büyük rol oynayan bu yazar ve filozofların ardından XVI. yüzyılda denemenin bir düzyazı türü olarak edebiyat literatürüne girmesini sağlayan, denemeye hüviyet kazandıran ve denemenin “isim babası” olarak anılan Fransız yazar; Michel de Montaigne’dir. “Kendisinden önce başkaları da benzer yazılar yazmıştır ama o, kendisini ve dolayısıyla bir birey olan insanı anlatırken Yunan ve Latin klasiklerinden edindiği engin kültürel birikimi ile çeşitli konulardaki düşüncelerini aktarmıştır” (Yağcı, 2002, s. 10). Gürsel Aytaç, *Denemeler Seçkisi*’nde deneme türünün Batı edebiyatındaki başlangıcını ve gelişimini anlatır. XVI. yüzyılda Montaigne’nin ilk denemeleri yazmasından ve türün adını koymasından başlayarak denemenin Fransa, Almanya ve İngiltere’deki yayılma sürecini ele alır. Aytaç (1990), “essais”in (denemenin) Fransa’da Montaigne’den yüz yıl sonra; Almanya’da iki yüz yıl sonra; İngiltere’de ise Bacon ile 1597’de adının geçtiğini ifade eder.

Birinci ve ikinci cildini 1580’de, üçüncü cildini ise 1595 yılında yayımladığı ve Fransızca kaleme aldığı, orijinal adı *Les Essais*, Türkçe karşılığı *Denemeler* olan eserinin *Okura* başlıklı bölümünde Montaigne, metnin yazılış amacını şu şekilde açıklamıştır: “Bu kitabı, akrabalarımın ve dostlarımın özel tasarrufuna teslim ediyorum: Beni kaybettikleri zaman (ki pek yakında olacağı budur), huyumun ve kişiliğimin birtakım özelliklerini onda bulabilirsiniz ve bu sayede benimle olan tanışıklıklarını daha sarsılmaz ve daha canlı bir biçimde sürdürebilirsiniz diye” (Montaigne, 2005, s.13). Montaigne, denemecinin yazılarında herhangi bir plana bağlı olmak ya da sonuca varmak zorunda olmadığını ifade eder. Denemede yazarın hayata dair düşünceleri söz konudur. Yazar, istediği konu üzerinde, serbest bir şekilde kalemını işletir (Karataş, 2004). Bu amaç doğrultusunda yazılmaya başlanan deneme, zamanla Batılı yazarlar tarafından tercih edilip geliştirilerek bir yazın türü olma hüviyetine kavuşturulmuştur. İlerleyen zamanlarda da sanatsal düşünce yazıları olarak gündeme gelmiştir.

Arıkan (1997), deneme türünün Fransa’da doğmasına rağmen asıl geliştiği ve olgunlaştığı ülkenin İngiltere olduğunu söyler. Bununla birlikte 1597’de çıkarılan Bacon’un “essay”leriyle

gelişen deneme türünün Bacon kolundan bilimsel kaygılarla devam ettiğini dile getirir. Montaigne'den sonra deneme türüne yön veren en önemli yazar, İngiliz Francis Bacon'dur. "Bacon ile Montaigne'in denemeciliği arasında önemli bir ayrım vardır. Bacon'ın denemelerindeki anlatımda, Montaigne'in kendine-dönük, görünüşte gelişigüzel, söyleşici sesinden daha çok, kişisel olmayan, özlü, betimci, nesnel bir ses göze çarpar" (Göktürk, 1994, s. 17-19). Montaigne'in öznelliğine, serbestliğine, samimiliğine, doğallığına, sadeliğine karşılık Bacon; denemelerini daha sistemli, daha resmi, daha düzenli bir şekilde yazarak denemeye şekil, anlam, üslup açısından farklı bir nitelik kazandırmıştır.

XVI. yüzyılda Batı'da doğup gelişen denemenin, Türk edebiyatında Batılı anlamda varlık göstermesi uzun zaman almıştır. Klasik Türk edebiyatında, denemeye benzer fikir yazıları yazılmıştır ancak Montaigne'in tür olarak oluşturup kimlik kazandırdığı denemeye aynı tarz, üslup, şekil ve içeriği taşımaz. Baş (2012), *Türk Edebiyatında Deneme* başlıklı eserinde, deneme türünün tarihsel evriminin Tanzimat sonrasında başladığını ve ilk somut örneklerinin 1923 yılında ortaya çıktığını ifade etmektedir. Türk edebiyatında, Tanzimat Fermanı ile gelen yeniliklerle birlikte halkı aydınlatma anlayışı oluşur, bunun için de dilde sadeleşme fikri öne atılarak "nesir" adı verilen düzyazının üzerinde durulur. Tanzimat Dönemi'nde nesir, gelişmeye ve yayılmaya başlar. Çetin (2005), Tanzimat Dönemi'nde gazetelerde "Musahabe" başlığı altında deneme benzeri yazıların kaleme alındığını belirtir. Balcı (2006), *Servet-i Fünûn Dönemi'nde ön plana çıkan musahabe edebiyatının Cumhuriyet Dönemi'nde "deneme" ismiyle oluşturulacak yazılara zemin oluşturduğunu* ifade eder. Bu dönemde, dilde sadeleşme hareketinin sonuçlarına ulaşması, siyasi anlamda geliştirilen Batılı anlayış ile gelen yenileşme düşüncesi, Cumhuriyet'le bireye verilen özgür fikir ortamı, denemenin Türk edebiyatındaki tam karşılığını bulmasını ve kimliğine kavuşmasını sağlamıştır. Türk edebiyatında modern anlamda ilk denemeyi yazarak bu türün ustaları arasında anılan isim ise Nurullah Ataç'tır.

2. TEMA

"Tema" sözcüğü *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*'nde üç şekilde tanımlanmıştır. İlk isim anlamı "Asıl konu, temel motif; ana konu", ikinci isim ve edebi terim karşılığı "Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş; tem, ana konu", üçüncü isim ve müzik terimi karşılığı "Bir besteyi oluşturan temel motif; ana konu" olarak verilmiştir (TDK, 2022).

Aktaş (2022), *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili Teori ve Uygulama* adlı eserinde temayı, vakayı oluşturan parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ifadesi olarak tanımlar. Olay örgüsünün anlatmaya bağlı edebi metinlerin hepsinde görüldüğünü, dolayısıyla da her metnin bir tema etrafında birleşen vakalar çevresinde oluştuğunu dile getirir. Temanın soyut bir kavram olduğunu fakat metinde geçen olay, kişi, mekân, zaman gibi materyal unsurlarla beraber somutlaştığını ifade eder. Eserin yazıldığı dönemden alenen veya örtük bir şekilde izler taşıyan temanın insana özgü bir gerçekliği, dönemin şartlarına bağlı olarak ifade ettiğini söyler. Dolayısıyla edebi metinlerin temaları, kendi dönemlerinden ayrı düşünülemez.

Eserin oluşturulmasında temel düşüncelerden biri olan tema, olay örgüsünün damıtılmış en duru özüdür. Nutku (2001)'ya göre tema, bir eserin temel fikrini ifade eder. Bir eserin teması, o eserin ana düşüncesi olarak kabul edilir, bu nedenle malzeme seçimi yapılırken ilk olarak tema üzerinde düşünmek önemlidir. Philip Stevick, *Roman Teorisi* eserinde "tema"yı Daisy Miller'in ön sözünden aldığı bir alıntıyla şu şekilde nakleder:

Tema, bir ilgi ve değerlendirme meselesidir. Eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir ana belli belirsiz hissettiğimiz bir lezzet katan

herhangi bir duruma veya bölüme uygun bulduğumuz bir addır. Bunun için tema en güzel ifadesiyle bir yorum ve özel şartlar meselesidir (...) (Stevick, 2004, s. 62-63).

Mustafa Uslu, *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*'nde tema terimine şu şekilde yer vermiştir: "Edebiyatta, nazım veya nesir olarak yazılmış edebî ve öğretici bir eserde (özellikle şiirde) işlenen buluş, düşünce, görüş. Tema, yazar veya şairi yazmaya veya söylemeye yönelten duygudur" (Uslu, 2007, 332). Bu bağlamda konunun içinde eritilmiş olan tema, eserin bütününe hâkim olan düşüncenin ve hissin izlerini bünyesinde taşır.

Konu ve tema, edebiyatın yapısal unsurları olarak sık sık birlikte ele alınsa da farklı özelliklere sahiptir. Tema, konunun oluşmasında ve okuyucuya aktarılmasında bir araç rolü üstlenir. Bu sayede, konu ve tema arasındaki ilişki, iki boyutlu bir iletişim sağlar. Sazyek (2013), "tema"nın "konu"nun iç anlamı olduğunu ve bunun sanatçı tarafından işleniş tarzının önemini belirtir. Moissej Kagan, konu ile tema arasındaki fark hakkında; temanın daha soyut ve genel bir anlam taşıdığını, konunun daha somut ve ayrıntılı bir öğeyi ifade ettiğini dile getirir. Konunun bir hikaye, resim veya oyunda doğrudan algılanan dışsal aksiyon olduğunu; temanın ise derin anlamı ortaya koyan içsel bir aksiyon görevi üstlendiğini ifade eder (Kagan, 1982, s. 405).

2.1. A. Ali Ural'ın Denemelerinde Temalar

Kendinden önceki söz sahiplerini selemleyerek eserlerini kaleme alan A. Ali Ural, çırağın ustasını ihya ettikten sonra usta olabileceğine inanır. Tam da bu sebeple eserlerinde; portreler, ustalarından aktardığı pek çok alıntı ve gönderme bulunur. Özçelik (2023), Ural'ın ruh akrabası olarak görüp kabul ettiği isimlerin başında Mehmet Âkif Ersoy'un geldiğini belirtir. Âkif'in merkezî sembolü olan "hilal", Ural'ın devraldığı ve beslendiği bir kaynaktır. Yazar, etkilendiği diğer şahsiyetleri şu şekilde dile getirir: "Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa, Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali'yi Türkçenin üslupçuları olarak nesirde ustam sayarım. Şairlerim, Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu, Ahmet Muhip Dranas, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, İsmet Özel ve Turgut Uyar'dır." Ural, bahsi geçen yazar ve şairleri örnek alarak yaşadığı çağa uygun bir şekilde ve kendine has bir üslupla eserlerini kaleme alan modern bir sanatçısıdır. Ural, eserlerinde sık sık içinde bulunduğu dönemin toplumsal ve bireysel sorunlarına yer verir. O, insanlarda ahlakî çöküntü olarak tezahür eden tüm mevzuları eserinin odak noktası yapar; eser boyunca okuyucunun önüne farkında olmadığı gerçekleri serer ve onların düşünmesine olanak sağlar. Yazar yapıtlarında, modernitenin insanlar üzerindeki olumsuz etkileri ve insanların zaafı üzerinde durur ve öze dönüş çağrısı yapar. "Ural şiirindeki Batı eleştirisi; keskinliği, hicvi ve öfkesi ile Sezai Karakoç üzerinden Mehmet Akif'e bağlanır" (Sarıçam, 2023, s. 17). Aynı durum denemeleri için de geçerlidir. Tüm bunları yaparken edebi dilden ve şiirsel estetikten vazgeçmez. Söz sanatlarıyla süslenmiş diliyle şiir tadında denemeler ortaya koyması, onun şair kimliğinin ön planda olduğunu gösterir. Bu yönüyle de Tanpınar'a benzer.

A. Ali Ural'ın on iki deneme kitabının tamamı bütüncül bir bakış açısıyla incelendiğinde toplam 49 tema tespit edilmiştir. En çok tekrar eden temadan en az tekrar eden temaya göre sıralama şu şekildedir: İnsanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, kendi benliğini arama/bulma, istigna, peygamber, değişim, sevgi, acı/hüzün, denge, dostluk, teknoloji, kibir, hırs, ilim, kötülük, şair/şiir, yalnızlık, merhamet, akıl, mektup, ümit, alışkanlık, şüphe, adalet, cömertlik, tevazu, bedel, iftira, yalan, bekleyiş, kıskançlık, pişmanlık, tutku, ayrımcılık, dua, gıybet, güzellik, korku, sabır, vefa, anne, derinlik, kölelik, kardeşlik, küskünlük, şöhret, sömürgecilik.

Ural'ın 1999 yılında yayımlanan ilk deneme kitabı *Posta Kutusundaki Mızıka*, 61 bölümden oluşan ve her biri "sevgili dost" hitabıyla başlayan mektuplardan meydana gelmektedir. Eser, hayatı ve insanı derinlemesine ele alarak kapsamlı bir bakış açısı sunar. Kitapta, "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" en çok işlenen temalardan biridir. Ural, bahsi geçen eserde özellikle insanların modernizm ve yenilikçilik anlayışıyla dünya meselelerine aşırı bir şekilde bağlı kalıp ahiret hayatını göz ardı etmelerini ve toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmalarını vurgular.

Haber yazılarından derlenerek oluşturulan *Makyaj Yapan Ölümler*, A. Ali Ural'ın 2006 yılında yayımladığı ikinci deneme kitabıdır. Yazar, bu eserinde dünyanın dört bir yanından ve yaşamın çeşitli alanlarından seçtiği haberlerle okuyucularının dikkatini genellikle farkına varmadıkları noktalara çekmeyi amaçlamıştır. Kitapta, özellikle "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" ve "ölüm" temalarına yer verilmiştir.

2006 yılında yayımlanan *Resimde Görünmeyen*, önceki deneme kitabı *Makyaj Yapan Ölümler*'de olduğu gibi haberler etrafında geliştirilmiş düşünceleri içeren bir eserdir. Bu çalışmada da özellikle "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" ile "ölüm" temaları öne çıkmaktadır.

A. Ali Ural'ın 2007 yılında yayımlanan *Güneşimin Önünden Çekil (Doğudan ve Batıdan Portreler-I)* adlı eserinde, Doğu ve Batı'dan toplam 69 önemli şahsiyet tanıtılmaktadır. Bu isimler arasında şairler, yazarlar, bilim insanları, ressamlar, müzisyenler, filozoflar ve din adamları yer almaktadır. Eserde özellikle "Allah", "ölüm" ve "kelime/sözün gücü" temaları üzerinde durulmuştur.

Satranç Oynayan Derviş, Güneşimin Önünden Çekil kitabının devamı niteliğindedir ve 2008 yılında yayımlanmıştır. Bu eserde de Doğu ve Batı'dan önemli portreler sunulmaktadır. A. Ali Ural, önceki denemelerinde insan davranışlarının olumsuz yönlerine sıklıkla değinirken bu kitabında insanlara hakikati gösterecek ve rol model olarak değerlendirilebilecek şahsiyetlere odaklanmıştır. Eserde öne çıkan temalar ise "Allah" ve "insanlık ve insanî değerlerin kaybı"dır.

2009 yılında yayımlanan *Tek Kelimelik Sözlük* adlı deneme kitabının her bölümünde, alfabetik şekilde sıralanmış bir kelime ele alınmıştır. Kitapta; bazı kelimelerin kökenleri, fonetik ve morfolojik yapıları ve anlamları detaylı olarak incelenirken bazı kelimeler yalnızca anlamları açısından ele alınmıştır. Ural'ın sözlük formatında kaleme aldığı bu eserde, "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" ile "Allah" temaları geniş bir yer tutmaktadır.

Ejderha ve Kelebek adlı deneme kitabı, yazarın her bölümde alfabetik sırayla ele aldığı kelimelerle zenginleştirilmiş bir eserdir. 2010 yılında yayımlanan bu eser, Doğu ve Batı kökenli mucitler, filozoflar, yazarlar, şairler, ressamlar, krallar ve büyücüler gibi önemli şahsiyetlere ait alıntılar içermektedir. Bunun yanı sıra tarihî ve felsefî bilgiler, peygamber kıssaları ve mucizeler de eserin kapsamına dâhildir. Yazar, bu eserde özellikle "ölüm" temasını ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda eserde, ölüm olgusu; hem bireysel hem de toplumsal perspektiflerden ele alınmakta, çeşitli düşünsel ve kültürel katmanlar incelenmektedir.

Yazarın *Bostancı Bahane* adlı eseri, 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın, İstanbul'daki seksen semtin seksen farklı kitapta tanıtılması amacıyla geliştirdiği bir proje çerçevesinde kaleme alınmıştır. Bu eserde, Bostancı semti tanıtılmakta, bölgenin tarihsel süreçte geçirdiği değişimler yansıtılmaktadır. Yazarın hayatından örneklerle yer verilmesi dikkat çekmekte ve bu bağlamda eser, otobiyografik özellikler taşımaktadır. Kitabın merkezinde yer alan en belirgin tema "değişim"dir. Yazar, bu değişimi çeşitli bakış açılarıyla ele almakta ve okuyucuya semtin geçmişi ile bugünü arasında bir köprü kurma imkânı sunmaktadır.

Peygamber'in Aynaları, Hz. Muhammed'in hayatını, öğütlerini ve mucizelerini, otuz üç sahabenin perspektifinden gelecek nesillere aktaran bir eserdir. 2015 yılında yayımlanan bu kitap, İslam tarihi ve peygamberlik müessesesi üzerine bir bakış geliştirmektedir. Eserin temel temaları, "peygamber" ve "Allah"tır; bu bağlamda, Hz. Muhammed'in şahsiyeti ve öğretilerinin yanı sıra Allah'a duyulan inanç ve ibadet anlayışı üzerinde durulmaktadır. Yazar, sahabelerin yaşantıları ve peygamberle olan etkileşimleri aracılığıyla bu temaların derinliğini ve çok boyutlu yapısını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çalışma, İslam'ın erken dönemine dair önemli bilgiler sunmakta ve okuyucunun dinî, sosyal ve kültürel anlamda bir anlayış geliştirmesine katkıda bulunmaktadır.

2017 yılında yayımlanan *Bisiklet Dersleri*, A. Ali Ural'ın onuncu deneme kitabıdır. Yazar, bu eserinde sanattan felsefeye, bilimden inanca kadar geniş bir yelpazede çeşitli konulara yer vermektedir. Kitap, Âşık Zülâlî'den Dante'ye kadar birçok kültürel ve edebî referans içermekte olup okuyucuya farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Eserde belirgin bir şekilde işlenen tema, "insanlık ve insanî değerlerin kaybı"dır. Bu tema etrafında, modern yaşamın birey üzerindeki etkileri ve insanî değerlerin azalmasıyla ilgili kapsamlı bir eleştiri ortaya konmaktadır. Ural, bahsi geçen eserde, insanın varoluşsal sorgulamaları ve toplumsal ilişkileri üzerinde durarak okuyucuya günümüz dünyasının karmaşıklığına dair önemli bir bakış açısı kazandırmaktadır.

A. Ali Ural tarafından 2018 yılında yayımlanan *Ay Tiradı*, ayın tiradıyla başlayıp kesintisiz bir akışla devam eden ve tiradın sona ermesiyle nihayetlenen bir yapıttır. Bu eser, yazarın deneme formatında kaleme aldığı ve tarihten edebiyata, sanattan felsefeye kadar geniş bir yelpazede birçok temayı ele aldığı bir çalışmadır. Eserin merkezinde, "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" ile "ölüm" temaları ön plana çıkmaktadır. Ural, bu temalar aracılığıyla modern insanın varoluşsal sorunlarını, toplumsal değerlerin erozyonunu ve ölüm olgusunun birey üzerindeki etkilerini irdelemektedir. Bu bağlamda, eserin yapısı ve içerdiği düşünceler, okuyucuya insanın yaşamı ve ölümü arasındaki ilişkiyi sorgulama fırsatı sağlamaktadır.

A. Ali Ural'ın 2019 yılında yayımladığı *Raf Ömrü*, yazarın son deneme kitabı olma özelliğini taşımaktadır. Bu eser, Albert Camus'un *Yabancı* romanından Shakespeare'in *Hamlet*'ine, Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü*'nden Gogol'un *Palto*'suna, İbn Tufeyl'in *Hay bin Yakzan*'ından Cengiz Aytmatov'un *Gün Olur Asra Bedel*'ine kadar birçok dünya edebiyatı eserini konu edinmektedir. Ural, bu kitapta özellikle "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" ile "ölüm" temalarını sıklıkla ele almaktadır. Eser, insan varoluşunun temel sorunlarına ışık tutarak edebiyatın insan deneyimi üzerindeki etkilerini sorgulamakta ve okuyucuya bu temalar etrafında düşünsel bir yolculuk sunmaktadır.

2.2. A. Ali Ural'ın Denemelerinde En Çok İşlenen Temalar

2.2.1. İnsanlık ve İnsanî Değerlerin Kaybı

A. Ali Ural, kaleme aldığı on iki deneme kitabında "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" temasını sıkça işlemektedir. Modern çağda tahdit edilmiş bireylerin yaşadığı değer kaybı, Ural'ın vurguladığı en önemli konulardan biridir. İnsanların "insanlık" vasfını yavaş yavaş kaybetmeleri, özlerine yabancılaşmaları ve dejenere olmaları, yazarın derin bir kaygıyla ele aldığı konular arasındadır.

Ural, insanlardaki ahlâki çöküntünün, bireylerin çevrelerine karşı duyarsızlaşmalarına ve etraflarında gelişen olaylara kayıtsız kalmalarına yol açtığını vurgulamaktadır. "Ben" merkezli bir düşünce yapısıyla hareket eden modern insan, çevresindeki olgulara karşı duyarsız

kalmakta ve toplumsal yozlaşmadan etkilenmektedir. Bu duyarsızlık, bireylerin kendileri dışındaki gerçekliklere karşı kayıtsız kalmalarına neden olmaktadır.

Yazar, yaşadığı toplumun gerçeklerini eserlerine yansıtarak kimliğini kaybeden bireylerin bilinçlenmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda Ural, denemelerinde okuyucuyu kendisiyle yüzleştirirken eleştirel bir bakış açısı sergilemekte ve eleştirel bir dil kullanmaktadır. Okur, denemelerde yazarın sunduğu ve genellikle göz ardı edilen veya düşünülmeyen gerçeklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum okurun bilinçlenme sürecine girmesi için ortam hazırlamaktadır.

Batı modernitesinin etkisiyle bireyler, kendi benliklerinden uzaklaşmışlardır. Allah tarafından en değerli mahlûk olarak yaratılan insanların birçoğu, yaşam amaçlarını unutarak temel insanî vasıflarından kopmuşlardır. Kurtuluşa eren bireyler, hakikate yönelerek özlerini hatırlamalı ve yaradılışlarına uygun davranışlar sergilemelidirler. Ural, insanların içinde buldukları duruma karşı gösterdikleri duyarsızlığı eserlerinde detaylı bir şekilde işleyerek topluma ayna tutmayı bir mesleki sorumluluk olarak görmektedir.

Ural, 1999'da yayımladığı ilk deneme kitabı olan *Posta Kutusundaki Mızıka*'da bir kişinin sabah kuş sesleriyle uyandığını düşünerek güzel bir durum yaşadığını ancak gerçekte karga sesleriyle karşılaşarak hayal kırıklığına uğradığını anlatır. Bu beklenmedik durum, insanların davranışlarının ve özelliklerinin nasıl algılandığı üzerine bir düşünce uyandırır.

Sevgili Dost,

Bu sabah kuş sesleriyle uyandım. Ne güzel değil mi? Hayır, güzel değil! Açık pencereden ok gibi dalıp yastığıma sapanan karga sesleriydi. Kuş sesleri dediğimde aklıma asla karganın gelmediğini biliyorum. Bu, karganın da bir kuş türü olduğunu bilmeyişinden değil, karganın türünün en önemli özelliği olan güzel bir ötüşten mahrum oluşundan elbette. Yüzümü yıkarken acaba diyordum, acaba türümüzün en önemli özelliklerini taşıyor muyuz? Hareketlerimiz ve sözlerimiz nerelere saplanıyor? Acaba "insan" denince hatırlanıyor muyuz? (Ural, 2022b, s. 49).

Makyaj Yapan Ölümler'de, modern toplumun duyarsızlık ve kayıtsızlık içinde yaşadığı bir duruma karşı eleştiren bir üslup kullanılmıştır. Yazar, "kutsal ağrı" ifadesiyle insanın içsel acısını ve empatinin kayboluşunu sorgulamaktadır. Gazetelerin sayfalarının yakılması, toplumsal olayların ve trajedilerin gündelik yaşamdan dışlandığını simgelerken bireylerin ruhsal ve bedensel duyarlılıklarını nasıl kaybettiklerine dair bir eleştiri şu şekilde sunulmaktadır:

Ey kutsal ağrı, sor: En son ne zaman ağladık! Her gün, ama her gün gazetelerimizin sayfalarını yakmayan o soğuk ateşlerle, bedenimizin ve ruhumuzun duyarlılığını nasıl da kundakladık! Artık hiçbir cinnet, cinayet, gasp, tecavüz ve işkence etkilemiyor bizi. Komşumuzun evinden yükselen alevler dokunmuyor evlerimize. Madenciler yerin yüzlerce metre altından cevherleri çıkartadursun, hiçbir haksızlık gözümüzden bir damla yaş çıkartamıyor! (Ural, 2021c, s. 20).

Metinde, toplumun cinnet, cinayet, gasp, tecavüz ve işkence gibi vahim olaylara karşı gösterdiği kayıtsızlık vurgulanmaktadır. "Komşumuzun evinden yükselen alevler" ifadesi, bireylerin komşuluk ilişkilerindeki yakınlık ve empatiyi yitirdiğini gösterir. Metinde geçen bu bölüm, modern insanın toplumsal sorunlara karşı duyarsızlaşmasını, bireysel ve kolektif ahlâkî çöküşü sorgulayan bir eleştiri olarak okunmaktadır.

Resimde Görünmeyen' de, modern avcılık ve hayvan koruma yasaları bağlamında insanın doğayla olan ilişkisini eleştiren bir üslup kullanılmaktadır. Yazar, İngiltere'de avcılara getirilen yeni yasa ile hayvanların avlanmadan önce bağrılarak uyarılması gerekliliğini mizahi bir dille aktarmaktadır. Bu durum, avcılarının hayvanlara "son bir şans" tanıma iddiasını ve bunun arkasındaki centilmenlik, nezaket ve kibarlık kavramlarını ortaya çıkarıp düşündürmekte ve ironik bir şekilde eleştirilmektedir.

Yeni bir yasa koydu insan: "Avını vurmada önce bağır!" İngiltere'de avcılara hayvanları önceden bağırarak uyarılmaları şartı getirildi. Hayvanları koruma yasasında amaç ava son bir şans vermek! İşte centilmenlik! İşte nezaket! İşte kibarlık! Ve işte gerekçesi uzmanların: "Avcılar hayvanları yakalamak için öldürmekten başka yollar aradıklarını kanıtlamak zorundalar." Evet, mademki av için yola çıktılar, insan olduklarını kanıtlasınlar. "İnsan başka şey!" desinler (Ural, 2019b, s. 16).

Metin, avcılarının hayvanları öldürmeden önce uyarılması gerektiği düşüncesinin, avcılığın doğasına ters düştüğünü vurgular. Yazar, avcılarının "insan olduklarını kanıtlamaları" gerektiğini belirterek, bu durumun insanlığın ahlâkî ve etik sorumluluklarıyla çeliştiğine dikkat çekmektedir. "İnsan başka şey!" ifadesi, insanın doğayla olan ilişkisini ve hayvanlara karşı olan tutumunu sorgulamakta, bu bağlamda insanın avcılıkla ilgili eylemlerinin ardındaki gerekçeleri eleştirel bir bakış açısıyla irdelemektedir.

Schiller'in oyunları aracılığıyla ele alınan insanın içsel bölünmüşlüğü, yabancılaşması, insanlık ve insan olmanın önemi *Güneşimin Önünden Çekil* kitabında şu şekilde yer alır:

(...) "İnsan, sözcüğün tam anlamıyla insan olduğu yerde oynar ve ancak oynadığı yerde insandır," diye dikkat çekiyor sahneye. İnsanın insanı küçümsemediği bir dünya hayal ediyor. "Sen onun zayıf noktalarını gördün, o seni hiçbir zaman affetmeyecektir," diyerek, ilahi bir nitelik olan kusur örtmeye çağırıyor. Zira genç bir sanatçıya söylediği gibi, insan olmak gerekiyor, çağının yarattığı değil. "Kalpten coşan bu ses kalplere ulaşacaktır," diyor bir dostuna yazdığı mektupta ve şunu ekliyor: "Ama bunun için kalp sahibi olmak gerek!" (Ural, 2020a, s. 44-45).

Bu sözler, insanın gerçek insanlık hâlini ve ahlâkî sorumluluklarını sorgulayan derin bir bakış açısını yansıtmaktadır. Yazar, insanın özündeki değerlerin ve insanî ilişkilerin önemine vurgu yapmaktadır. Metinde, bireylerin kendi kimliğini bulduğu bir ortamda var olması, zayıflıklarını kabullenmesi, empati ve anlayış geliştirmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

A. Ali Ural, *Tek Kelimelik Sözlük* deneme kitabında "alışkanlık" kelimesini kör eden sürmeye benzetmektedir. Yazar, bu yapıtta insanların yaşamındaki değişimlerin nasıl bir etkisi olduğunu ve zamanla yaşanan duyarsızlaşmanın sonuçlarını şu şekilde ele alır:

(...) Dün sadece yaprakları göremiyordun, bugün ağacın da farkında değil. Dün sadece balıkları göremiyordun, bugün denizi de kaybetti. Dün sadece kuşları göremiyordun, bugün gökyüzü de yok penceresinde. Parçaları kaybolursa da yapbozun o hep aynı güne perdelerini açtığını sanıyor. Bir süre sonra perdelerin açık ya da kapalı oluşu da önemini kaybedecek (Ural, 2021d, s. 21).

Yazar, *Ejderha ve Kelebek*'te insanlığın içsel bozulması ve yozlaşmasını, kişilerin çoğunlukla düzenbazlık ve riyâkârlıkla dolu olduğunu ve bu dejenerasyonun insanın kayboluşuna ve zaferin anlamını yitirmesine neden olduğunu ifade eder. Yalan söylemek ve ikiyüzlü

davranmak, yeni insan modelinin doğal özellikleridir. Bu insanlar, güzelliklerden mahrum bir şekilde karanlıklarında yaşamaya mahkûmlardır.

“Ah kalmadı insanlarda bir şey/

Düzenbazlık ve riyâkarlıktan başka.

Dokunulduğunda dikendirler,

Tadıldığımda zehir.

Onlara karışmak zorunda isen

Yansın dikenleri/ Ateş ol ki sen!” (Ural, 2019a, s. 110-111).

Bostancı Bahane deneme kitabında yazar, küçüklüğünü geçirdiği Bostancı hakkında şu sözleri aktarır:

Coşkun, kaybolan değerlerin hüznünü ve öfkesini yaşıyor aynı zamanda. Yalanın, çıkarıcılığın ve kabalığın bir leke gibi yayıldığını görüyor toplumda çünkü. Vurdumduymazlığın duyarlıklarımızı nasıl birer birer yok ettiğini. Birbirine selam vermeyen apartman sakinleri onu dehşete düşürüyor” (Ural, 2010, s. 113-114).

Yener Coşkun, muhtarlık görevini babasından devralmıştır. Senelerce Bostancı'ya hizmet eden ve mahallenin gelişimi için çok emek veren muhtar, Bostancı'nun acı tablosunu hayal kırıklığıyla dile getirir.

“Olup bitenleri görüyorsunuz. Dünyanın rengi değişti; tamamen erdemden yoksun hâle geldi. İyiliklerin tortusu kaldı yalnız. Görmüyor musunuz! Hak ve doğru, yerin altına gönderildi. Bilerek batıl işler peşine düştü insanlar” (Ural, 2022a, s. 87).

Ural, Hz. Hüseyin'in insanlığın kötü gidişatıyla alakalı sözlerine *Peygamber'in Aynaları* kitabında yer vermektedir. Hz. Hüseyin, bu kötü durumu sonlandırarak kimsenin kalmadığını ve içinde iyiliğe dair kırıntı kalmayan bu insanlarla yaşamamanın kendisine acı verdiğini ifade etmektedir.

Yazar *Bisiklet Dersleri'*nde, insanî özellik olarak bencillik, tembellik ve umursamazlığı göstererek nükte yapmaktadır. İnsanı diğer canlılardan üstün kılan yüksek ahlâkî değerlerin yok olması, Pinokyo'nun insan olma yolculuğunda yaşadığı zorluklar ve deneyimler, onun insanlık özelliklerini kazanma süreci anlatılmaktadır.

Bir gün insana dönüşeceğine göre daha şimdiden bazı insan özelliklerine sahip olabilirdi Pinokyo; bencillik, tembellik ve umursamazlık. Başına gelen felaketlerden ders çıkarmaması da pekâlâ insan olacağımanın bir işareti kabul edilebilirdi. Tilki ve kediyle yeniden karşılaştığında çoktan unutmıştu onlardan gördüğü kötülüğü. Unutmak da bir insan özelliğiydi ve Mucizeler Tarlası'na tarlasını gömmeye ikna edilmişti Pinokyo (...) (Ural, 2021b, s. 87).

*Ay Tiradı'*nda yazarın tekrar tekrar vurguladığı nokta, insanların nefislerine yenik düşerek insanî özelliklerini kaybetmesidir. Zamanla insanı hayvandan ayıran şeylerin azaldığını dile getiren yazar, insanların yabancılaştıkları kimliklerini hatırlamalarını beklemektedir.

(...) Kabil kardeşinin ölüsünü ne yapacağını bilemedi. Yakıcı bir pişmanlık karıştı kanına. Onu ortada bırakmak istemedi. Fakat ne yapılabilirdi bir ölüye! “Sonra Allah kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğini göstermek için, ona yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi. Yazıklar olsun bana, bu karga gibi olmaktan aciz kaldım da, kardeşimin

ölüsünü örtemedim, dedi ve pişmanlık duyanlardan oldu." Karga sesi güzelleşiyordu Kabil'in sesi yanında. Leş kargası "insan" oluyordu, Kabil leş kargası. İnsan kaybettiğinde insanlığını, dağlardan çukurlara yuvarlanıyordu (Ural, 2021a, s. 51).

Kâinatın en yüce yaratılışına sahip olan insan, nefesine yenik düştüğü anda en aşağılık mahlûka dönüşmektedir. Yazar, leş kargasını Kabil'den üstün gösterirken karganın kulağa gelen sesinin bile güzelleştiğini vurgulamaktadır ve insanlığın paramparça olduğunu gözler önüne sermektedir.

Raf Ömrü isimli eserin *İçine Işık Sızdırmayan Bir Karanlık* "Beyaz Adam" bölümünde Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* adlı eserindeki "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" temasına şu şekilde temas etmektedir:

"İnsan deyince duracaksın," cümlesini çocukluğum boyunca o kadar çok duydum ki babamdan, insanın bilinmezliğine ve tekinsizliğine dair bir sezgi miras kaldı bana. Sahi "durmak" ne anlama geliyordu bu cümlede. Bir trafik işareti miydi insan, görünce durulacak (...)" (Ural, 2020b, s. 24-25).

Büyüklerden, insanlara güvenilmemesi gerektiğini, insanların tehlikeli olduğunu ve her an her şey yapabileme potansiyeline sahip olduğunu duyan çocuklarda hayat boyu şüpheli yaklaşım görülmektedir. Özünden şaşmış insanın yapamayacağı kötülük yoktur.

Ural'ın eserlerinde en çok rastlanılan "insanlık ve insanî değerlerin kaybı" teması, *Posta Kutusundaki Mızıkâ*'da insanın kendi kültürüne, benliğine yabancılaşması, sosyal meselelere karşı duyarsızlığı, bencilliği yönleriyle ele alınmaktadır. Gazete yazılarından oluşturulan *Makyaj Yapan Ölüler* ve *Resimde Görünmeyen* kitaplarında, tüm dünyada gerçekleşen ortak ahlâki sorunlar: insanların içinde buldukları durumları fark etmemeleri, doyumsuz ve bencil bir toplumun oluşması ve değer kaybı vurgulanmaktadır. *Güneşimin Önünden Çekil*, kültürel değerlerini kaybeden insanın etrafında olup bitenlere karşı duyarsız kalmasının anlatıldığı eserdir. *Satranç Oynayan Derviş* adlı deneme kitabında bağımlılık, bencillik ve tatminsizlik üzerinde durulmaktadır. *Tek Kelimelik Sözlük*'te iyilik ve güzellik yerine kötülük ve çirkinliği tercih eden duyarsız, maddiyatçı ve düzenbaz insanlar ele alınmaktadır. Yazar *Ejderha ve Kelebek* isimli eserinde modern gözükmeye çalışan insanların özünü kaybetmesinden, Hakk'ı ve hakikati unutmasından ve insanî sıfatlarını kaybetmesinden bahsedilmektedir. *Bostancı Bahane* yapıtında insan ruhunda meydana gelen olumsuz değişimin mekâna yansıtılmasına değinilmektedir. *Peygamber'in Aynaları*'nda sahabelerin ve peygamberin yüksek ahlâki değerlerine temas edilerek dünyaya ve dünyalık olana tamah eden insanlara, sahabeler rol model gösterilmektedir. Kişilerin içinde hapsediği sanal dünya, gerçeklikten kopma ve İnsanî değerlere yabancılaşma konularının vurgulandığı *Bisiklet Dersleri'nin* ardından *Ay Tiradı*'nda toplum hayatındaki yozlaşma öne çıkarılarak insana yakışmayan ve daha çok hayvanlarda görülen davranışlara yer verilmektedir. *Raf Ömrü*'nde modern insanın unuttuğu ahlâki değerlere dikkat çekilerek benliğini kaybederek ecdadına yabancılaşmış bireylerin hayatta yaşadığı bocalamaya temas edilmektedir.

Her deneme kitabında "insanlık ve insanî değerlerin kaybı"nu ele alan yazar; *Bostancı Bahane*, *Peygamber'in Aynaları* ve *Raf Ömrü*'nde, diğer eserlerine göre bu konuya daha az yer vermektedir. Ural; *Bostancı Bahane*'de daha çok Bostancı'yı mekânsal anlamda tasvir etmekte; *Peygamber'in Aynaları*'nda sahabelerin yüksek kişilik özelliklerini merkeze almakta; *Raf Ömrü*'nde ise her bölümde bir yazar ve eserinin muhtevası hakkında bilgiler vermekte, gerçek hayattaki insanları değil de kurgusal kahramanları anlatmaktadır. Bu temanın *Resimde*

Görünmeyen ve *Makyaj Yapan Ölümler*'de fazlaca kullanılmasının sebebi olarak da bu kitapların dünyanın dört bir yanından oluşturulmuş haber yazılarından oluşturulması ve haberlerin de genellikle olumsuz olay ve durumları ele almasından kaynaklandığı söylenebilir. *Posta Kutusundaki Mızıka*'da ise bu temanın sıklıkla kullanılması yazarın; İnsanî özelliklerini kaybeden, sosyal meselelere karşı duyarsız ve bilinçsiz olan bireyleri kendileriyle yüzleştirme isteği olarak okunabilir.

2.2.2. Ölüm

A. Ali Ural'ın eserlerinde en çok kullandığı ikinci tema olarak tespit edilen "ölüm"; *Bisiklet Dersleri* hariç bütün deneme kitaplarında kullanılmıştır. Yazarın yapıtlarında sürekli bahsettiği; insanların sosyal meselelere karşı duyarsız olması, insanî değerlerini yitirmesi, yozlaşması, bencilleşmesi vb. gibi konular üzerine ölümden bahsetmesi; ahireti unutarak hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayan insanlara ikaz niteliği taşır. Ural'ın bahsi geçen temayı sık sık işlemedeki sebepler: Florya semtinde bulunan Menekşe Plajı'nda boğularak ölen gencin cesedini görmesi, Karaköy'den Kadıköy'e giden vapurda yolculuk yaparken bir adamın denize düşüp boğularak vefat etmesine şahit olması, babaannesinin ölümü sırasında yanında olması, yüzlerce kişinin yaşamını yitirdiği 17 Ağustos 1999 tarihinde gerçekleşen merkez üssü Gölçük olan 7.4 şiddetindeki depremi yaşaması gibi olayların üzerindeki tesiridir. Ural'ın deneme kitaplarında "ölüm" temasını kullandığı bölümlerde; ölüm, ceset, ölü, cenaze, ahiret, vasiyet, cinayet, katil, kefen, mezar, tabut, ölüm meleği, ölüm döşeği, ahiret yurdu, şehit, son nefes vb. kelimeler yer almaktadır. Fiiller ise şu şekildedir: ölmek, vefat etmek, ruhunu teslim etmek, Rabbine kavuşmak, toprağa girmek, ahirete yürümek, gözlerini yummak, şehit olmak, boğulmak, defnedilmek, gömülmek vb.

Posta Kutusundaki Mızıka adlı deneme kitabında ölüm, kaçınılmaz bir gerçek olarak ele alınmakta ve bu gerçekliğe hazırlıklı olunması gerektiği şu şekilde vurgulanmaktadır:

(...) Montaigne, "Ölümün bizi nerede beklediği belli değil, iyisi mi biz onu her yerde bekleyelim," diyerek insanın istese de gecikemeyeceği en önemli randevusunu hatırlatıyor. Bunun üzerine ajandalarımızı karıştırıp böyle bir randevumuz olup olmadığına bakıyoruz: Hayır, böyle bir randevu gözüküyor (...)

Hz. Ömer, her sabah kapısına vurup "Ölüm var ey Ömer! Ölüm var" demesi için adam tutuyor. Bize, "Kelepir daire var!" diyen emlakçılar nasıl hatırlatacak ölümünü. Türümüzün en önemli özelliklerinden olan "Hafıza" devre dışı kalmaktan, sadece dostların telefonlarını ezberinde tutmaktan ne zaman kurtulacak? (...) (Ural, 2022b, s. 50-51).

Suudi Arabistan'da İslam kültürünü yakından tanıyarak İlahiyat fakültesinden mezun olan Ural; eserlerinde ayetlere ve hadislere yer vermektedir. Dünyanın geçiciliği ve ölümden sonraki hayatın varlığı, insanlar tarafından unutulmaktadır. Yazar, her kişinin er ya da geç bu dünyadan göçeceğini vurgulayarak kimliğini ve insanî değerlerini kaybeden toplumun uyanışını sağlamaktadır.

(...) Değerliyi değersiz, değersiz değerli kılan ölüm düşüncesinden kaçır insan. Önceliklerinin yer değiştirmesinden korkar. Uykuya ve eğlenceli rüyalara dört elle sarılır. Hâlbuki ölüm, ölümsüz olduğumuzu yazıyor fosforlu harflerle karanlığa. "Biz ölümsüzüz. Son anın ardında olduğu varsayılan hiçlik, bütün kuruntuların en aykırı ve en çılgıncısıdır," diyor (Ural, 2019b, s. 223).

Resimde Görünmeyen deneme kitabında, insanların yaşamları boyunca mutluluğu bulma gayreti içerisinde oldukları ve mutluluğa ulaşmak için tasarladıkları planlarda ölüm gerçeğini göz ardı ettikleri ve yalnızca içinde buldukları zamana kıymet verdikleri vurgulanmaktadır.

Mevlâna "O ebedi dirinin öldüğünü kim söyledi? Kimdir ümit güneşinin öldüğünü söyleyen? / O güneş düşmanı damın üstüne çıkıp gözlerini yumdu da 'Güneş öldü!' dedi!" diye feryad ettiğinde Şems sırta kadem basmıştı (...) (Ural, 2021ç, s. 52).

Satranç Oynayan Derviş adlı kitapta, Mevlâna'nın hocası olan Şems'in ölümü, güneşin batışı olarak nitelendirilir. Mevlâna, Şems'in öldüğüne inanmaz ve onun sadece bedenen kaybolmuş olabileceğine işaret eder. Şems'in özü, yalnızca bedensel varlıkla sınırlı değildir ve onun gerçek doğası sırlarla doludur. Mevlâna, Şems'i gerçek anlamda gördüğünü ve anladığını belirtir. Ural, insanın manevi deneyimlerini ve gerçeklik algısını sorgulayan derin bir konuyu ele alırken Mevlâna'nın ruhsal bakış açısını ve onun Şems'e duyduğu derin sevgiyi ele almıştır.

Ejderha ve Kelebek'te müzayedede açık artırmaya sunulan ve adı anıldığında bile ürperilen ölümün taliplisinin olmayışı şöyle aktarılmaktadır:

"Ölüm" nadir olmayan bir antikaydı. Kataloglarda yoktu. Adı anıldığında müzayedede salonuna kar yağdı bu yüzden. Kar sessiz yağar. Müzayedeyi yöneten, "Artıran yok mu!" diyemedi. Paha biçemedi kimse ölüme. "Satıyorum" kelimesini ne kadar uzatsa da bir bayrak kalkmayacak. Ölümün müşterisi yok (Ural, 2021d, s. 143).

Bir gencin denizde boğularak Menekşe Plajı'na vuran cesedini gören Ural için deniz, yeni kurban arayan bir katildir. Bahsi edilen konu, *Bostancı Bahane* isimli yapıtta şu şekilde yer almaktadır:

O sene Menekşe Plajı'nda bir sahneye şahit oldum ki, kaynar sudan daha fazla yaktı canımı. Günlerce uyuyamadım. Bir akşamüstü gezintisindeydim. Menekşe kıyısında yürürken sahilde bir kalabalık gördüm. Merakla yaklaştım kalabalığa. O da ne! Yerde üzeri gazetelerle örtülü bir ceset vardı. Rüzgâr gazeteyi uçurdukça morarmış dudakları görünüyordu. Benim yaşlarımda bir gençti. Ölü beyazıydı teni. Bütün denizi o yutmuştu (...) (Ural, 2010, s. 18-20).

Otuz üç sahabenin hayatının merkeze alındığı *Peygamberin Aynaları* isimli deneme kitabında Ural; Hz. Ali İmin Sırlı Kapısı başlıklı bölümde son peygamber Hz. Muhammed'in vefatına ve Hz. Ali'nin yaşadığı acıya temas etmiştir.

İşte Kainatın Efendisi Rabbine kavuşmuş, amcasının oğlu sevgili Ali (ra) mübarek vücudunun başındaydı. Az önce Resûlullah'ın (sav) yakın akrabalarından Hz. Abbas ve iki oğluyla, Usâme b. Zeyd'in de bulunduğu yıkama görevi gözyaşlarıyla tamamlanmış, sıra Efendimiz'in kefenlenmesine gelmişti. O kalpleri yerinden oynatan anda şunları söylemişti Ali (ra): "Annem babam sana feda olsun! (...) Hiçbir ölüm Son Peygamber'in ölümü kadar boşluk bırakmadı dünyada (...)

İnsanlar, ahirete değil de dünyaya yatırım yaparak yaşarlar. Bu sebeple de gelecek adına planlar yapar, ölümü akıllarına bile getirmek istemezler. Hayatları boyunca daha fazla yaşamak için ölümden köşe bucak kaçarlar.

Derinlere gitmenin bir başka yoludur ölmek. Ölmek isteyenler ellerini kaldırsın. Göremiyorum, elini kaldırmak isteyen yok mu! Hayır, bedenlerimiz yaşamak için can atıyorlar. Yaptıklarını yeterli bulmuyorlar çünkü dünyada (...) Ölümü anlamak

kendimizi ona hazırlamayı gerektiriyorsa neden öğrenelim ki onu? (...) "Ben de öleceğim," cümlesini kurmakta güçlük çekiyorum. Özne-yüklem uyumsuzluğu değil, hayat-ölüm uyumsuzluğu var bu cümlede. Bütün imkânlarımı bir çırpıda kesip atıyor ölüm. Bütün projelerim yarım kalıyor. Oysa neler yapacaktım. Sevdiklerimin ölümünün üstesinden bile bir şekilde gelebilmişken, kendi ölümüne dayanamıyorum. Benden sonra hayatın devam edecek oluşu kabul edilebilir bir şey değil! (Ural, 2021a, s. 118-121).

Ay Tiradı isimli deneme kitabında derinleşmenin bir yolu olarak ölüm ele alınmaktadır. Yazar, kendi ölümüyle yüzleşmenin zorluğunu dile getirirken hayatla ölüm arasındaki uyumsuzluğu dile getirmektedir. Ölüm gerçeği, bireyleri tedirgin etmekle birlikte hayatın önemini sorgulamaya da sebep olmaktadır.

Pek çok denemesinde Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü* adlı eserinden söz eden yazar; *Raf Ömrü* isimli yapıtının *İvan İlyiç Ölmüş* başlıklı bölümünde yine aynı esere temas etmektedir. Bahsi edilen kısımda yazar, Tolstoy'un İvan İlyiç'in ölümü üzerine duyduğu içsel çatışmayı ve kendi ölüm korkusuyla başa çıkma çabasını ve yaşamla ölüm arasındaki kaçınılmaz çatışmayı vurgulamaktadır.

İvan İlyiç'in öldüğünü üç günden sonra duymadılar; garip değildi İlyiç, haberi Vedomosti gazetesinden almıştı arkadaşları, hem son gördüklerinde iyileşeceğini sandıklarını söyleseler de biliyorlardı öleceğini. Gitmesi halinde -evet gitmekti o sırada ölümün adı- yerine kimin atanacağını tartışıyorlardı bir süredir odalarında. "Herkes, 'İşte o öldü; ben ölmedim!' diye düşündü veya hissetti" haberi duyduğunda. (...) Ölü bir annenin aksi düştüğünde göz bebeklerine Tolstoy beş yaşındaydı. Çılgık atarak kaçmıştı odadan ve o günden beri aklından çıkmamıştı ölümlü olma düşüncesi (...) (Ural, 2020b, s. 75-78).

Bu metinde ölümün kaçınılmazlığı ve insanların bu gerçekle yüzleşme biçimleri üzerinde durulmaktadır. İvan İlyiç'in ölümü, yaşamla ölüm arasındaki mesafeyi ve insanların ölüme yönelik kaygılarını açığa çıkarır.

"Ölüm" teması, *Posta Kutusundaki Mızıka* adlı eserde; ölümün ansızın gelişi, ölümden kurtuluş olmadığı şeklinde vurgulanmaktadır. *Makyaj Yapan Ölümler* ve *Resimde Görünmeyen*'de ölümle ilgili oluşturulmuş haber yazılarına değinilmektedir. *Güneşimin Önünden Çekil* kitabında; Petrarca'nın, Gogol'un, Ferîdüddîn Attar'ın, Farâbî'nin, İmam Ahmed bin Hanbel'in ölümü, Tolstoy'un ölüm korkusu, Yunus Emre'nin ölüme bakışı, Pascal'ın ve Aristoteles'in ölüm hakkındaki düşüncesi konularına temas edilmektedir. *Satranç Oynayan Derviş* adlı deneme kitabında, Şems'in ve Kemal Reis'in ölümü anlatılırken *Tek Kelimelik Sözlük* yapıtında, Behçet Necatigil ve Sartre'in ölüm üzerine söyledikleri sözlere yer verilmiştir. *Ejderha ve Kelebek* isimli eserde, cemaatsiz kaldırılan cenazeden, yaşadığını düşünen ölümlerden, müşterisi bulunmayan ölümden bahsedilmektedir. A. Ali Ural, *Bostancı Bahane* eserinde, plajda ve vapurun güvertesinde gördüğü cesetlerden, babaannesinin ölümünden ve 17 Ağustos 1999 Gölcük depreminden söz etmektedir. *Peygamber'in Aynaları*'nda, son peygamber Hz. Muhammed'in ve sahabelerin ölümü işlenirken *Ay Tiradı*'nda Kabil'in kardeşi Habil'i öldürme hadisesine, ölümsüz olduğunu düşünen yüz yetmiş dokuz yaşındaki Hintli Mahashta Murası'ye, ölümden kaçış olmadığına yer verilmektedir. *Raf Ömrü* eserinde Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü* eserindeki başkahramanın ölümü ve Giovanni Papini'nin *Kaçan Aynalar* yapıtındaki ölüm hikâyesi anlatılmaktadır.

2.2.3. Allah

A. Ali Ural, üniversite eğitiminde Arapça, hadis, tefsir, kelim, İslam hukuku, inanç, ibadet ve ahlâk derslerini alarak Kur'an ilimlerine hâkim olmuştur. Suudi Arabistan'daki yedi yıllık eğitim sayesinde İslam kültürünü yakından öğrenme ve tanıma fırsatı bulmuştur. Eserlerinde, ayetler, hadisler, peygamber kıssaları, esmâ-i hüsnâ ve Allah'ın emir ve yasakları gibi konulara temas etmiştir.

İnsanların ebedî yurtları olan ahireti unutarak dünya yaşamına yönelmeleri, onları hem bu dünyada hem de ahirette olumsuz sonuçlarla karşı karşıya bırakmaktadır. A. Ali Ural, eserlerinde bu tehlikeleri vurgulayarak okuyucularını ikaz etmektedir. Dünya nimetleri ile meşgul olan bireyler, yalnızca fâni değerlere odaklanırken içinde buldukları durumun farkında değildirler. Ural, tam da bu noktada okuyucularına, kurtuluş yolu olarak Allah'a yönelmelerini önermekte ve eserlerinde sık sık "Allah" temasına yer vererek manevi bir uyanış sağlama amacı gütmektedir.

Sevgili Dost,

"Kalpler ancak Allah'ı anarak huzur bulur," ayetini biraz daha dikkatli okuyacak olsak, basınç odasının yerini göreceğiz. Evet, bu ayet, adına "stres" denen çağdaş basıncı düşürecek ilahi bir odaya, Kur'ân'a çağırıyor bizi. Frankenstein'in yarattığı değil, Allah'ın kulu olmak ne güzel! Ne güzel, "Allah en büyüktür," sözü (Ural, 2022b, s. 78).

Posta Kutusundaki Mızıkâ'da dostuna seslenen yazar, ayetlerden alıntılar yaparak Allah'ın yüceliğini ele almaktadır. Bahsi geçen ayet ile ruhsal dinginliğin ve manevi tatminin sağlanmasında Allah'ı anmanın gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Pascal, "Gerçek sanıp öğrendiğimiz bilgilerin arkasında yeni bilinmezler uçurumu vardır," diyerek Allah'ın yalnız akılla algılanamayacağını, bunun için gönlün kendi bilgisine ihtiyaç olduğunu vurguluyor. (...) Tanrı'dan uzaklaşan, Tanrı'ya aramayan insanın ne kendisinde ne de kendi dışında hakikati ve mutluluğu bulamayacağını ilan ediyordu (Ural, 2020a, s. 170-171).

Güneşimin Önünden Çekil isimli yapıtta, Pascal'ın aklın sınırlarını fark ederek kalbe yönelmesi ve gerçeğin sadece matematiksel kanıtlarla sınırlı olmadığını düşünmeye başlaması ele alınmıştır. Bununla birlikte Tanrı'dan uzaklaşanların hakikati ve mutluluğu bulamayacağı vurgulanırken insanın içsel arayışı ve Tanrı'ya olan ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

(...) Doğruya en yakın olanı bulabilmek için kendinden yola çıkıyor seyyah. Ona göre "Ben" in arka planında Tanrı var. Perdeyi çektiğinde gözleri kamaşıyor. "Ben'im bütünü mükemmel olmadığını ve 'Ben'den daha mükemmel bir varlığın olduğunu seziyorum. Bu sezis bana nereden geliyor? Yokluktan gelemez. Kendimden de gelemez. Öyleyse o sezis bana öyle bir varlık tarafından verilmiş olmalı ki, O benden mükemmel ve bütün kemâlâtı nefsinde toplayan bir varlık olsun. En mükemmel varlık Tanrı'dır ve bize kemâlât O'ndan gelir," diye haykırıyor Descartes. (...) "Tanrı bilinmezse hiçbir şeyin kesin bilgisine sahip olunamaz. Tanrı, temeldeki doğrudur." (Ural, 2021ç s. 105).

Ünlü filozof ve matematikçi René Descartes'in; kendi varlığının sınırlılıklarını fark ederek ve kusurlarını gözlemleyerek kendinden daha mükemmel bir varlığın var olduğunu ve arka planda onu yaratan ve mükemmel olan bir yaratıcının varlığını sezmesi, Satranç Oynayan Derviş

isimli deneme kitabında yer alır. Tanrı'ya ulaşmak, ona inanmak gerektiğini, Tanrı'nın varlığının insan bilgisinin temelini oluşturduğunu savunan filozof, ancak bu sayede bilginin mutlak kaynağına ulaşabileceğini ifade eder.

"Gizli kalan." Mümkün mü? Değil. "Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir," (Nahl, 19) diyor Kur'ân'da, insanı çamurdan yaratan. Toprağın altındaki tohumu boyayıp güneşe çıkarıyor. Esmasıyla kuşatıyor evreni. "Zahir" olduğu için her şeyi gizliyor. "Bâtın" olduğu için her şeyi ortaya çıkarıyor (...) (Ural, 2021d s. 161-162).

A. Ali Ural, *Tek Kelimelik Sözlük* adlı deneme kitabında; Kur'ân'ın öğretisi, Allah'ın gizli ve açık olan her şeyi bilgisinde barındırdığını vurgular. O, evreni kuşatan ve her şeyi içine alan bir varlıktır. İnsanı yaratarak kendini tanıtmak istemiştir. Allah'ın varlığı ve sıfatları, varlıkta açıkça görülmekte ve insanlar bu şekilde onu tanıyabilmektedir. Ancak, O'nun zâtı gizemini korur ve insanın anlayışının ötesindedir. Allah, kullarını kendi örtüsüyle kapatır ve ancak O'nun lütfuyla insanlar birbirlerini sevebilir. İnsanın varlığındaki iyilik, aslında Allah'ın kötülükleri örtmesi ve iyilikleri göstermesiyle ilgilidir. Bu nedenle, insanların kendi iyiliklerine değil Allah'ın lütfuna minnet etmeleri gerekmektedir.

Bir gün Allah'ın Sevgilisi ashabına, "Her kim Allah'la buluşmayı severse Allah da onunla buluşmayı sever. Ve her kim Allah ile buluşmayı sevmezse Allah da onunla buluşmayı sevmez," demiş ve Hz. Aişe'nin, "İçimizde ölümü isteyen yoktur," yakınmasını bir anahtara dönüştürerek açmıştı manayı: "Bir mümin, Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti dile getirildiğinde Allah'la buluşmaya özlem hisseder ve yüce Allah tarafından aynı özlemle karşılır (...) (Ural, 2022a, s. 62).

Ejderha ve Kelebek'in Sen Koş Yine bölümünde A. Ali Ural, Bakara suresinden bir ayete yer vererek Allah'ı zikretmek gerektiğini vurgular. Yazar, şefaat sahibi yüce Mevlâ'nın insanlara olan şefkatinden bahseder, insanların O'na attıkları adımın karşılıksız kalmadığını belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'den alıntılarla Allah'ın insanlara olan vaatlerini ve şefkatini vurgular. Metinde, hadislerle Allah'ın insanla olan yakınlığı ve ona karşı olan merhameti anlatılırken insanın Allah'ı anmaktan çekinmesi, kendi nefesine yenilmesi ve şeytanın vesveseleriyle mücadele etmesi konuları da dile getirilir.

(...) Kur'ân-ı Kerîm: "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, imanı yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır" (A.g.e. s. 95-96).

A. Ali Ural'ın *Peygamber'in Aynaları* eseri; Hz. Peygamber'in hayatını ve öğretilerini, onun yansıması olan sahabeler üzerinden derinlemesine anlatan bir çalışmadır. Yazar, eserde Hz. Muhammed'in hadislerine, öğütlerine ve yaşam kesitlerine yer vererek Kur'an-ı Kerîm'den alıntılarla Allah'ın emir ve yasaklarını okuyuculara sunmaktadır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'le aynı zamanda yaşayarak onun öğretilerini diğer nesillere aktaran Allah'ın sevgili kulları üzerinden İlah'a ve Hz. Muhammed'e olan sevgi, bağlılık ve itaat anlatılmaktadır.

Bir adım sonrası "gayb"dır; hoşnut edilecek olanı işaret eden "gayb" Kimi hoşnut etmeye çalıştıysam hayal kırıklığına uğradım, diyenler üzülmeyin, hoşnut ettiğimizde ihanete uğramayacağımız bir yeri işaret ediyor "gayb"; Resimde Görünmeyen'i. O

görünmeyen ki, tek görünendir ışığını kaybetmemiş gözler için (...) (Ural, 2021b, s.141).

Bisiklet Dersleri eserinin *Gayb* başlıklı bölümünde, Mevlâ'ya inanan ve ona kulluk eden insanların yarı yolda kalmayacağı belirtilir. "Gayb" kavramının derinliğine ve manevi önemine odaklanılır.

Şairim ya, bir ismi daha vardır ki yaratıcımın doksan dokuz isminden, terbiye eder beni, sınırlarımı hatırlatır: el-Mubdî'dir O; örneksiz var eden. İlk baştan ve maddesiz. Gözlerin görmediğini, kulakların işitmediğini, dillerin tatmadığını; insanın var olma ihtimalini aklına dahi getirmedeğini yaratan. Modelsiz halk eden eserini bir benzeri olmaksızın yerde ve semada. Burçlarla dolu gökyüzüne yemin olsun. "İnnehu huve yubdiu ve yuûd / Önce yaratıp sonra tekrarlayan O'dur, O." Kudretinin sancağıdır. Kiminle savaştığına bakıp teslim olsun ilahlık taslayanlar; örneksiz yaratabilen ilah olabilir ancak (Ural, 2021a, s. 115).

Ural, *Ay Tiradı* isimli deneme yapıtında, eşi benzeri olmayan varlıkların yaratıcısının ancak kudret sahibi yüce Allah olduğunu, şairlerin böyle bir vasfının olmadığını dile getirmektedir. Allah, yaratma ve tekrar etme gücüyle sadece insanların değil, tüm varlıkların üzerinde hüküm süren bir İlah'tır. Bu sebeple insanların Allah'ın kudretini kabul edip O'na teslim olmaları gerektiği ifade edilmektedir.

Posta Kutusundaki Mızıkâ'da Allah yüceliğinden, kudretinden, sınırlarından bahsedilmektedir. *Güneşimin Önünden Çekil* adlı deneme kitabında İlah'a zikredilmesi gerektiği, kurtuluşun O'na yönelmekte, emir ve yasaklarına uymakta olduğu, asıl hakiki mutluluğun kaynağının yalnızca Allah olduğu ve O'nun varlığının mutlaklığı vurgulanmaktadır. *Satranç Oynayan Derviş* eserinde, Yaratıcı'ya iman ve ibadet, O'nun mükemmelliği konuları işlenmektedir. Allah'ın varlığı ve birliği, O'na yöneliş, O'nun ilmi, kudreti, emir ve yasakları gibi konular, *Tek Kelimelik Sözlük* isimli yapıtta yer almaktadır. *Ejderha ve Kelebek*'te, Mevlâ'nın şefaati, şefkatine karşılık insanların nefesine yenik düşmesi anlatılmaktadır. *Peygamber'in Aynaları* deneme kitabında, Allah'ın rızası, büyüklüğü, rahmeti, azabı ve gazabı konularına değinilmektedir. *Bisiklet Dersleri* adlı kitapta görünenin ardındaki görünmeyene; *Ay Tiradı*'nda ise Allah'ın esmalarına temas edilmektedir.

2.2.4. Kelime/ Sözü'nün Gücü

Kitaplarla iç içe büyüyen, babası Kemal Ural'ın etkisiyle okuma alışkanlığı kazanan ve erken yaşlarda Doğu ve Batı Edebiyatının klasiklerini okuyarak edebî kariyerine yön veren yazarın deneme eserlerinde "alfabe, harf, hece, kelime, söz, cümle, dil, lisan, mektup, kitap, şiir, anlam, mana vb." kelimelerin sıkça tekrar ettiği tespit edilmiştir. Gücünü harflerin birleşmesinden alan kelimeler; yan yana geldiklerinde oluşturdukları cümlelerle yeni bir anlam dünyasına kapı aralamaktadır. Tam da bu sebeple Ural, eserlerinde; insanların kelimelerini dikkatle seçerek özenle kullanılması, ağızdan çıkan her sözün bütün benliğe ve hayata sirayet etmesinden dolayı doğru ve güzel konuşulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte sözün; mimikle, üslupla, ses tonuyla anlam kazandığı belirtilmektedir.

Sevgili Dost,

İlaçların üzerinde, "Serin yerde muhafaza ediniz," yazarken kelimelerin üzeri boş. Kelimeler ilaç değil çünkü. Kelimeler aç! (...)

Sevgili Dost,

Rejisör bir filmde rol almak isteyen genç kıza, "İki kelimeyi istediğim gibi söyleyebilirsen, sana rol verebilirim," demiş, genç kız da "Tabii söylerim. Nedir bu iki kelime?" diye sormuştu. Rejisör, "Sadece üç kere bana, 'Gel buraya!' diyeceksin," demiş (...)

Sevgili Dost,

Kızın bu sözler üzerine filmde rol almak istemekten vazgeçip geçmediğini bilemiyoruz. Bildiğimiz, sesin tonunun kelimelere hayat verdiği ya da öldürdüğüdür (Ural, 2022b, s. 30-32).

Posta Kutusundaki Mızıka yapıtında yazar, kelimelerin gücünü ve anlamlarını vurgulayarak bir hikâyede kullanımını örneklerle açıklamıştır. İlaçların üzerindeki koruyucu talimatları kelimelerle ilişkilendirerek kelimelerin insanları nasıl koruyabileceğine dair bir metafor sunmaktadır. Ardından, bir film sahnesinin detaylarıyla anlatıldığı bir hikâye aktarmıştır. Rejisörün istediği iki kelimeyi içeren sahneler, farklı duygusal ve dramatik durumları kapsar ve bu hikâyeye, kelimelerin nasıl birer araç olarak kullanılabilirliğini ve duygusal derinlikler taşıyabileceğini gösterir. Rejisörün, filmde rol almak isteyen genç kızdan aynı kelimeleri farklı duygularla söylemesini istemesindeki sebep; sözün gücüyle beraber üslup ve ses tonunun da önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Söz, bu unsurlarla birlikte anlam kazanmaktadır.

Canım oğlum,

Mektuplar düşünülerek yazılırdı. Kelimeler özenle seçilir, hangi kelimenin hangi kelimeden, hangi cümlelerin hangi cümleden sonra geleceği önem taşırdı. Samimiyetin ve derinliğin belgeleri idi onlar. Bir hitap tarzı, bir anlatım estetiği, bir kurgu zarafeti taşırlardı. Cep telefonlarının tuşlarına üç defa basıp tek bir harf yazmaya başlayınca, üç cümleyi arka arkaya yazamaz olduk. Aslında üç cümlemiz de yoktu. Üreticiler tabii ki biliyorlardı bunu (Ural, 2019b, s. 63).

A. Ali Ural, *Resimde Görünmeyen* deneme kitabında, modern iletişim biçimlerinin dil üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin derin bir eleştiri sunmaktadır. Mektupların yazımında ortaya konan dikkat ve özen, günümüzün cep telefonlarıyla yapılan hızlı ve yüzeysel iletişimde kaybolmuştur. Yazar, modern iletişim araçlarında kullanılan dilin ve anlatımın, kelimelerin ve cümlelerin derin anlamlarını yitirmesine sebep olduğunu düşünmektedir.

(...) Mitolojinin yalanlarına göre av tanrısı Artemis'in adamlarına su verince dili çözülmüş Ezop'un. Dilsizken konuşmaya başlamış. Sen misin güzel konuşan, esir tüccarları kafeslerine koyup satmışlar Sisam Adası'nda onu filozof İadmon'a. Doğrusu filozof İadmon muymuş, Ezop mu anlayamamış. "Bana bir mercimek pişir!" diyen efendisinin tabağına tek bir mercimek tanesi koyduğunda anlamış İadmon bu işte bir karışıklık olduğunu. "Çoğul yerine tekil kullandınız efendim!" diye savunmuş kendini Ezop. "Filozof sen misin ben mi?" diye gülümsetip efendisini (Ural, 2020a, s. 14).

Yazar, *Güneşimin Önünden Çekil* eserinin *En İyi ve En Fena Şey* başlıklı bölümünde, Ezop'un hayatından ve masallarından bahsederek dilin önemine ve masallarındaki dilin gücüne vurgu yapmaktadır. Ezop'un yaşamı ve dil yeteneği, masalların derin anlamlarını taşıdığına işaret etmektedir. Ezop'un, efendisinin tabağına sadece bir mercimek tanesi koyarak dilbilgisini sorgulayan bir şekilde filozof İadmon'a yanıt verdiği anekdotla, dilin incelikleri üzerinde durulmaktadır.

Dil eşikte yatan bir arslan da olabilirdi, yularından çekilen bir deve de. Söz kara yere mavi gökten inmişti. İnmişti de karışmıştı toprağa taş. Her kim altını topraktan çıkardı, alev alev yanan taşlar beyler başında. O zamanlar söz sahipleri korkardı dilden. Korkardı da başkasına değil, kendilerine sallarlardı parmaklarını: "Sözü çok söyleme, sırasında ve az söyle; binlerce söz düğümünü bu bir sözde çöz!" Ya kalkarsa arslan eşikten! Ya parçalarsa söz sahibini! Kim ki kitap yazdı, başında şöyle demeli: "Sözünü iyi söyle! Aklın süsü dil, dilin süsü söz, insanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür. İnsan sözünü diliyle söyler; sözü iyi olursa yüzü parlar" (...) (Ural, 2021ç, s. 36).

Yazar, *Satranç Oynayan Derviş* eserinin *Bu Dünya İş Oyundur* başlıklı bölümünde, dilin yaşamlarına yön verme yetisini ele almaktadır. Yanlış zaman ve yerde hatalı kelimeler kullanıldığında insanların toplumsal kabul görmediği ve bu hatalar nedeniyle yaptırımlara maruz kaldığı vurgulanırken doğru zamanda ve yerde uygun bir dil kullanan kişinin ise değer gördüğü ifade edilmektedir. Yazar, dilin güçlü bir ifade aracı oluşunun yanı sıra tehlikeli bir potansiyel taşıdığına da temas etmektedir. Ural, geçmişteki söz sahiplerinin dilin gücünden duyduğu korkuyu dile getirirken bu korkunun, dilin potansiyelinden ve yanlış kullanıldığında kişinin kendisine zarar verebileceği fikrinden kaynaklandığını düşünmektedir.

Kelimeleri öğrendi, iç yüzünü eşyanın. İnsan ad koymak istedi doğan çocuğuna. (...) Altay Türkleri gibi beklemeliydi ta ki hak etsin adını çocuk. Varsın adsız olsun bir yararlılık gösterene dek. Dirse Han oğlu karşısına çıkan boğayı alt etsin ki "Boğaç Han" adını versin Dedem Korkut. Bezirganların malını soygunculardan kurtarsın ki adsız çocuk, "Bamsi Beyrek" diye seslensin Korkut Ata (...) Her şey vardı ve hiçbir şeyin adı yoktu. Kelimelerini arıyordu kâinat; sesini. Her şeyin adı var şimdi fakat hiçbir şey yok ortada. Olmadığımız kişi olduğumuzu söylüyor herkes. Biz o kelimeler miyiz? (Ural, 2021d, s. 13-14).

Tek Kelimelik Sözlük'ün *Hak Etmediğimiz Adlar* bölümünde "ad" kelimesi anlatılırken *Dede Korkut Hikayeleri*'nin içerisinde yer alan *Dirse Han Oğlu Boğaç Han* isimli hikâyede, çocuğun adı hak etmesi ve adın koyulması töreni anlatılmaktadır. Yazar; geçmişte, insan varlıklarının ve kimliklerinin sürdürülebilmesi için kelimelere ihtiyaç duyulduğuna ancak günümüzde bu kelimelerin içinin boşaldığına dikkat çekmektedir.

Eskimolar otuz kelime bulmuşlar kar için. Araplar yetmiş kelimeyle anlatamamışlar deveyi. Zimbabve'deki Şona dilinde "gitmek" kelimesi iki yüz farklı kelimeyle söylenmiş. Demek Afrika'da "gitmek" her şeyden önemli. Demek kar otuz çeşit yağıyor kutupta. Demek yetmiş develik bir kervan var anlam yükünü taşıyan. Sürçü lisan ettikse eğer "Lisan"ı anlatırken birkaç cümleyle. Affola (Ural, 2019a, s. 121-123).

Ejderha ve Kelebek adlı yapıtın *Ağızdan Çıkan At Arabası* bölümünde; dilin insanlar arasındaki iletişimdeki öneminden ve farklı kültürlerin, çevrelerin ve yaşam tarzlarının dil üzerindeki etkisinden söz edilmektedir. Ayrıca, dilin sınırları ve zenginliği anlatılırken anlamın ve ifadenin çok çeşitli yollarla ifade edilebileceği vurgulanmaktadır.

Kaydediyorum

Neyi kaydetmediysem uçup gitti. Kelimelerimiz evcil güvercinler değil ki uçtuktan sonra taklalar atarak geri dönsün kafesine. Kelimelerimiz yarış atı değil ki bağlamadığımızda Çin Seddi'nde almasın soluğu. Kelimelerimizi bir bahçe gibi

çevirmedik ki üzerine gecekonda yapılmaktan kurtulsun. Kelimelerimiz inciydi; mahrumiyet rüzgârıyla doldurduk mahfazasını (Ural, 2021a, s. 29).

Yazar, *Ay Tiradı* eserinin bir kesitinde; kelimelerin yazıya geçirilmediğinde ortaya çıkacak kaybolma riskini vurgulamaktadır. Kelimelerin, evcil güvercinler gibi geri dönmeyeceğini ve kaydedilmediğinde özgürce uçup gideceği ifade edilmektedir. "İnci" metaforu, sözcüklerin özünde taşıdığı değeri simgelerken "mahrumiyet rüzgârı" ise kelimelerin ihmal edildiğinde kaybolmasını, unutulmasını temsil etmektedir.

Ural'ın denemelerinde yer alan "kelime/sözün gücü" teması kapsamında: *Posta Kutusundaki Mızıka*'da kelimelerin söyleniş tarzıyla ve hislerle mana kazandığı, konuşulan her söze dikkat edilmesi gerektiği vurgulanırken *Resimde Görünmeyen* isimli eserde kelimelerin hatta her bir harfin önem taşıdığı anlatılmaktadır. *Güneşimin Önünden Çekil* ve *Satranç Oynayan Derviş* adlı yapıtlarda dilin yanlış kullanımıyla insanı alçalttığı bununla beraber doğru kullanımda da yükselttiği, lafın insanlar üzerinde tesire sahip olduğu ifade edilmektedir. *Tek Kelimelik Sözlük*'te kelimelerin insanlar üzerindeki etkisinden, harflerin bir araya geldiklerinde oluşturdukları güçten söz edilmektedir. *Ejderha ve Kelebek* adlı kitapta, dilin anlam genişliğinden bahsedilirken *Ay Tiradı*'nda kelimelerin farklı zihinlerde farklı manalara geldiğinden bahsedilmektedir.

2.2.5. Kendi Benliğini Arama/Bulma

Ural'ın tüm eserlerinde bahsettiği "insanın kendine yabancılaşması" konusuna karşılık olarak insanın özünü kaybetmesiyle birlikte ruhunda oluşan boşluğu doldurma ihtiyacı, "kendi benliğini arama/bulma" teması altında işlenmektedir. İnsanların, gerçek kimliklerinden sıyrılarak toplum içinde değer göreceği kimliği kendinde var etmeye çalıştığı görülmektedir. Ural, eserlerinde; modern zamanda, kendini kaybetmiş kişilerin yaşadığı sancılı sürece ve onların var olma çabalarına temas etmektedir.

(...) Bir insanda bütün insan hallerinin olduğuna inanıyor çünkü. Kendini tanıdığımda insanı tanıyacak, ne müthiş! Kendini sorguladığımda insanı sorgulamış olacak. "İnsan yaratıkların en zavallısı, en cılızdır; öyleyse en mağruru da odur." O halde şüphelyi en çok o hak ediyor (...) "Başkaları için yaşadığımız yeter! Hiç değilse bize kalan şu son yaşam parçasında kendimiz için yaşayalım. Kendimize ve huzurumuza, düşüncelerimize ve niyetlerimize doğru dönelim yeniden." Belki o zaman kendimizi asli parçası olmadığımız şeylerden sıyrabiliriz, sahip olduğumuz ya da olamadığımız değerleri fark edebiliriz (Ural, 2020a, s. 26-28).

Güneşimin Önünden Çekil isimli eserin *Otopsi Masasına Yatma Denemeleri* başlıklı bölümünde, Michel de Montaigne'den söz edilmektedir. Meşhur Fransız deneme yazarı Montaigne, öldükten sonra yakınlarının onu daha etraflıca tanınması için *Denemeler* kitabını yazdığını söylemektedir. Ona göre insanın hayattaki en kıymetli şeyi, kendi benliğidir ve bir kişide tüm insanların halleri mevcuttur. Bu bağlamda Montaigne, yaşarken otopsi masasına kendi ruhunu yatırmakta ve tekrar tekrar benliğini incelemektedir.

Ejderha ve Kelebek adlı eserin *Ringo* başlıklı bölümü, Schiller'in "Dünyada her şeyi, bir gün acıyla yetinmek için kazanıyoruz" sözü ile başlamaktadır. Bir çocuğun doğması, büyümesi ardından babasının, çocuğunu bir kervanda yanında alması, ancak çocuğun bir anda kaybolması anlatılır. Bunun üzerine yaşanan olaylar Sâdi'nin ağzından dinlenir: Baba, geceleyin bütün kervanı dolaşır, herkese çocuğunu sorar. Sonunda karanlığın içinden aydınlığı bularak çocuğuna kavuşur. Baba, kervana döndüğü zaman bir deveciye:

- Biliyor musun, diyordu, yavoruma nasıl kavuştum? Kim karşıma çıktıysa odur diyerek.
- Demek ki aramayı bilmiyoruz biz.
- Karşımıza kim çıksa ona benzemiyor ama.
- Babadaki aşk yok! Bulmamak için arıyoruz sanki.
- Sorun nedir o hâlde?
- Sorun kaybettiğimizden bizden bir parça olduğunu unutmakta. Baba onun için buldu oğlunu (...) (Ural, 2019a, s. 33).

Bu metinde, insanın kendisinden bir parçayı kaybetmesi, araması ve bulması ele alınmaktadır. Schiller'in ifadesi; insanların dünyadaki her şeyi kazanırken bir gün acıyla kaybettiğini, yaşamın içindeki zorlukları ve çatışmaları yansıtmaktadır. Bununla birlikte Sâdi'nin öyküsü aracılığıyla, arayışın ve kaybetmenin insanların hayatında önemli bir rol oynadığı ve bazen kaybedilenleri bulmak için çaba harcamak gerektiği anlatılmaktadır.

Bisiklet Dersleri isimli eserde, "Bulunmak ama kim tarafından? Seni kimin bulmasını istersin ve nerede? Her meydana timsalin var, kayboldum da ne demek! Diyelim ki gerçekten kayboldun (...)" (Ural, 2021b, s. 95). sözleri ile kaybolmuş bir kişinin benliğini bulma çabasına temas edilmektedir. Kaybolan kişinin asıl bulması gereken şeyin içsel bir gerçeklik olduğu ve dışarıdaki çarelere bel bağlamanın yetersiz olduğu belirtilmektedir.

Romanındaki kahramana günlük tutturmak, kesmez bazen yazarı. Ne söyletse ona içi soğumaz. Tutunamayanlar'ın Selim'i aciz kalır hislerine tercüman olurken. O vakit anlar kendisiyle buluşmaktan başka çaresi kalmadığını. O vakit fark eder bütün randevularını iptal etmeden kendisiyle buluşamayacağını (Ural, 2021a, s. 29).

İnsanın kendisiyle buluşması için öncelikle tüm randevularını iptal etmesi gerektiği, ancak kaderin tüm randevuları iptal ettiğinde insanın kendisiyle buluşmaya karar verdiği, Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanındaki Selim'in yaşadığı içsel çatışmalar, kimliğini bulma çabası ve tutunamama hissi, *Ay Tiradı* isimli deneme kitabında ele alınmaktadır.

Diyoben'in gündüz fenerle "insan" aramasından daha zordu işi "Yalnız gezer" in. Zira ilk önce "Ben, ben kendim neyim?" sorusunun peşine düşmüştü o. "İnsanları kendilerine rağmen sevebildim," çığılığını yükselten bir adam kendisine değil de nereye tutunacaktı! Her şeye rağmen küllerin içerisinde yanmamış birkaç insanlık parçasına rastlamayı isterdi (...) (Ural, 2020b, s. 42-43).

Ural; *Raf Ömrü* deneme kitabının *Diyoben'in Çatlak Feneriyle Yürüyüşler* bölümünde yer alan Jean-Jacques Rousseau'nun *Yalnız Gezerin Düşleri* eserinde; Rousseau'nun kendi iç dünyasına ve düşüncelerine dair gezintileri ve gözlemleri yer alır. Yazar, toplumdan uzaklaşarak kendisiyle baş başa kaldığında yaşadığı deneyimleri ve iç dünyasındaki yolculuğu anlatır. Rousseau, doğaya dönüş ve kendi özüne yönelme arayışıyla iç huzuru bulmaya çalışırken toplumun ve medeniyetin yozlaşmışlığına dair de eleştirilerini dile getirir.

Ural'ın tüm eserlerinde bahsettiği "insanın kendine yabancılaşması" konusuna karşılık olarak insanın özünü kaybetmesiyle birlikte ruhunda oluşan boşluğu doldurma ihtiyacı, "kendi benliğini arama/bulma" teması altında işlenmektedir. İnsanların, gerçek kimliklerinden sıyrılarak toplum içinde değer göreceği kimliği kendinde var etmeye çalıştığı görülmektedir.

Ural, eserlerinde; modern zamanda, kendini kaybetmiş kişilerin yaşadığı sancılı sürece ve onların var olma çabalarına temas etmektedir.

SONUÇ

A. Ali Ural, 1959'da Samsun'un Ladik ilçesinde doğmuş bir sanatçıdır. Edebiyatla erken yaşta ilgilenmeye başlamış, Suudi Arabistan'da Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitim görmüş, ardından Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans ve doktora yapmıştır. 1990 yılında Şule Yayınları'nı kurmuş, çeşitli edebiyat dergileri çıkarmış ve *Karabatak* dergisinin yayın yönetmenliğini üstlenmiştir. Altı şiir, iki öykü, on iki deneme ve bir tercüme-araştırma kitabı bulunan Ural, edebî çalışmalarına aktif olarak devam etmektedir.

A. Ali Ural'ın ilk deneme kitabı olan *Posta Kutusundaki Mızıka*'da işlenen temalar şu şekildedir: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, istigna, sevgi, denge, dostluk, kibir, hırs, yalnızlık, mektup, bedel ve kıskançlık. Haber yazılarından faydalanılarak oluşturulan *Makyaj Yapan Ölümler*'de: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, acı/hüzün, dostluk, teknoloji, hırs, merhamet, pişmanlık temaları ele alınırken aynı şekilde haber metinlerinin etrafında düşüncelerin belirtildiği bir eser olan *Resimde Görünmeyen*'de: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, kelime/sözün gücü, sevgi, acı/hüzün, hırs, merhamet temalarına yer verilmiştir. Doğu ve Batı'dan portrelerin sunulduğu *Güneşimin Önünden Çekil (Doğudan ve Batıdan Portreler-I)* isimli eserde: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, kendi benliğini arama/bulma, istigna, dostluk, kibir, merhamet, bedel temalarına temas edilmiştir. Bir önceki deneme kitabında olduğu gibi Doğu ve Batı'dan portrelerin yer aldığı *Satranç Oynayan Derviş*'te: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, istigna, hırs, akıl, alışkanlık, tutku ve ayrımcılık temaları işlenmiştir. Her bölümünde, alfabeye göre sıralanmış bir kelimeye yer verilen *Tek Kelimelik Sözlük* deneme kitabında: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, istigna, peygamber, acı/hüzün, teknoloji, kibir, ilim, şair/şiir, yalnızlık, ümit, alışkanlık, şüphe, adalet, cömertlik, tevazu, dua, gıybet, güzellik, korku, sabır, vefa temalarına değinilmiştir. Bir önceki deneme yapıtında olduğu gibi her bölümde alfabetik sıraya göre dizilmiş bir kelime üzerinde durulan *Ejderha ve Kelebek* deneme kitabında: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, kendi benliğini arama/bulma, peygamber, acı/hüzün, denge, dostluk, teknoloji, kibir, hırs, kötülük, akıl, tevazu, bekleyiş, anne, derinlik, kölelik temaları işlenmiştir. A. Ali Ural'ın Bostancı semtini tanıtma amacıyla oluşturduğu *Bostancı Bahane* adlı eserinde: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, değişim temaları ele alınırken Hz. Muhammed'in hayatını, öğütlerini, mucizelerini, gelecek nesillere aktaran otuz üç sahabenin merkezinde oluşturulan *Peygamber'in Aynaları*'nda: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, peygamber, sevgi, ilim, şair/şiir, adalet, cömertlik, bedel, iftira temalarına yer verilmiştir. Ural'ın onuncu deneme kitabı olan ve içerisinde pek çok farklı konuları barındıran *Bisiklet Dersleri*'nde: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, Allah, kendi benliğini arama/bulma, sevgi, acı/hüzün, denge, merhamet, alışkanlık, yalan ve şöhret temaları işlenmiştir. Ay'ın tiradıyla başlayan, kesintisiz bir şekilde devam eden ve tiradın bitmesiyle de sonlanmak üzere tasarlanan *Ay Tiradı* eserinde: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, Allah, kelime/sözün gücü, kendi benliğini arama/bulma, peygamber, sevgi, acı/hüzün, teknoloji, kötülük, ümit, şüphe, kardeşlik, küskünlük temaları ele alınmıştır. Dünyaca bilinen pek çok eseri konu edinen ve Ural'ın son deneme kitabı olan *Raf Ömrü*'nde: insanlık ve insanî değerlerin kaybı, ölüm, kendi benliğini arama/bulma, denge, akıl, yalan, bekleyiş ve sömürgecilik temalarına değinilmiştir.

Deneme eserlerinde, “insanlık ve insanî değerlerin kaybı” teması üzerinde yoğunlaşan A. Ali Ural, modern bireyin karşılaştığı derin varoluşsal sorunları irdelemektedir. On iki deneme kitabında toplam 139 kez vurgulanan bu tema, yazarın toplumsal gerçeklere dair eleştirel bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Modern insanın geçmişe ve geleceğe dair kayıtsızlığı, maddiyatın ön plana çıkması ve manevi değerlerin ihmal edilmesi, Ural'ın eserlerinde belirgin bir şekilde işlenmektedir.

Materyalist düşüncenin yaygınlaşmasıyla birlikte büyük kitleler; maddî çıkarları, konfor ve refahı yegâne amaç olarak görmeye başlamışlardır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran temel özellikler, zamanla unutulmaya ve dahası kaybolmaya yüz tutmuştur. Yazar, okuyucularını bu yozlaşmaya karşı duyarlılık geliştirmeye teşvik ederken toplumun ruhsal ve ahlâkî değerlerini sorgulamalarını sağlamaya çalışmaktadır. Ural'ın eserleri, toplumsal bozulmaların derinliğini ve birey üzerindeki etkilerini bir tablo gibi sunarak okuyucunun gözlerini hakikate açma çabasını ortaya koymaktadır. A. Ali Ural, denemelerinde, insanlığın manevi kayıplarını ve bu kayıpların sonuçlarını derinlemesine ele alarak okuyucularında farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir.

En sık tekrar eden ikinci tema “ölüm”dür. Bu tema, Ural'ın *Bisiklet Dersleri* kitabı hariç bütün deneme kitaplarında toplam 47 kez ele alınmıştır. Yazar, ölüm olgusunu, insanların mevcut yaşam anlayışlarını sorgulamalarını sağlamak ve varoluşsal kaygıları yeniden düşünmeye teşvik etmek amacıyla kullanmaktadır. Bu çerçevede, ölüm teması; hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir bilinçlenme aracı olarak ortaya çıkmakta, insanlara geçici olanın farkındalığını kazandırarak daha derin bir manevi sorgulama yapma imkânı sunmaktadır.

Ailesinden aldığı eğitim ve üniversite yıllarındaki birikimle denemelerinde "Allah" temasını derinlemesine işleyen yazar, okuyucularına manevi bir bakış açısı sunmaktadır. Bu tema; *Posta Kutusundaki Mızıka*, *Güneşimin Önünden Çekil*, *Satranç Oynayan Derviş*, *Tek Kelimelik Sözlük*, *Ejderha ve Kelebek*, *Peygamber'in Aynaları*, *Bisiklet Dersleri* ve *Ay Tiradı* isimli eserlerinde toplam 47 kez işlenmiştir. Yazar, okuyucularının fâni dünyaya dair olan tutumlarını sorgulamalarını sağlamakta; mal, mülk ve şöhret peşinde koşan bireylerin manevi değerlerden uzaklaştıklarını vurgulamaktadır. Ural, dünya nimetlerine yönelmiş olan bireylere, içlerinde buldukları tehlikeleri hatırlatarak kurtuluş yolu olarak Mevlâ'ya yönelmelerini tavsiye etmektedir. Bu bağlamda Ural'ın deneme eserleri, okuyuculara derin bir manevi sorgulama yapmaları ve yaşamlarına yeni bir yön vermeleri yönünde bir çağrı niteliği taşımaktadır.

"Kelime/sözün gücü" temasına Ural'ın şairlik ve yazarlık kimliğiyle temas edilmekte, sözün insan hayatındaki merkezî rolü vurgulamaktadır. *Posta Kutusundaki Mızıka*, *Resimde Görünmeyen*, *Güneşimin Önünden Çekil*, *Satranç Oynayan Derviş*, *Tek Kelimelik Sözlük*, *Ejderha ve Kelebek* ve *Ay Tiradı* eserlerinde toplam 18 kez bu temaya yer veren yazar, kelimelerin insanlar üzerindeki etkisini titizlikle incelemektedir. Ural, kelimelerin bir araya gelerek yeni anlam evrenleri oluşturduğunu savunmakta ve her bir sözün insanın tüm varlığına etki edebileceğini vurgulamakta ve insanların kelimelerini dikkatle seçmeleri ve iletişimlerinde dikkatli olmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Ural, deneme kitaplarında, sözün gücünü ve önemini ele almakla beraber dilin inceliklerine de temas etmektedir.

"Kendi benliğini arama/bulma" temasına, *Güneşimin Önünden Çekil*, *Ejderha ve Kelebek*, *Bisiklet Dersleri*, *Ay Tiradı* ve *Raf Ömrü* eserlerinde toplam 18 kez yer veren A. Ali Ural, bireylerin kimlik arayışına dair derin bir anlayış sunmaktadır. Ural, kendi kimliğine yabancılaşmış bireylerin içsel boşluklarına ve sancılı bir süreç olan gerçekliklerini bulma çabasına dikkat çekmektedir. Okuyucularına kendilerini bulma yolculuklarında rehberlik eden yazar, bu arayışın nihai

hedefinin Allah'a yönelmek olduğunu düşünmektedir. A. Ali Ural, "kendi benliğini arama/bulma" temasıyla bireylerin kimlik ve varoluşsal sorgulamalarını derinleştiren bir perspektif sunmakta; okuyucuları, içsel yolculuklarında manevi değerlere yönelmeye ve özlerini hatırlamaya teşvik etmektedir. Bu bağlamda, yazarın eserleri, bireylerin hem kendilerini bulma süreçlerinde hem de ruhsal gelişimlerinde önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

İnceleme boyunca elde edilen veriler, A. Ali Ural'ın eserlerinde bireysel temaların sıkça işlendiğini ve bu temaların ardından toplumsal meselelere yönelik bir yaklaşım sergilendiğini ortaya koymaktadır. Ural, denemelerinde toplumun sorunlu yönlerine kayıtsız kalmamakta; toplumsal olayları ve insanların ahlaki özelliklerini derinlemesine irdeleyerek okuyucularına farkında olmadıkları durumları göstermek istemektedir. İnsanları bilinçlendirme gayesi içerisinde olan yazar, okurlarına deneme eserlerinde birey ve toplum arasındaki karmaşık ilişkileri anlamaya yönelik derin bir sorgulama süreci sunmaktadır.

Denemelerinde genellikle olumsuz öğelerden beslenen yazarın insanlara içinde buldukları durumu gösterme ve okura düşünme fırsatı verme amacı güttüğü görülmektedir. Yazar, konularını hayatın içinden seçme özenini taşıırken deneme eserlerinde; Doğu ve Batı medeniyetlerine ait çeşitli kültürler, felsefeler, dinler ve düşüncelere yer vermektedir. Bu yaklaşım, yazarın fikirlerini destekleme çabası ve aynı zamanda objektif olma gayreti olarak yorumlanabilir. Ural'ın eserlerinde, farklı kültürel ve düşünsel perspektiflerin bir araya gelmesi, okuyuculara zengin bir düşünsel zemin hazırlamakta; bu durum, bireylerin varoluşsal sorgulamalarını derinleştirerek evrensel bir anlayış geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

A. Ali Ural'ın deneme eserlerinde benzetmeler, kişileştirmeler, zıt anlamlı kelimeler, devrik cümleler, doğa unsurları ve alışılmamış bağdaştırmalara sıkça yer vermesi, yazarın şair kimliğinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu özellikler, Ural'ın eserlerinde şüresel estetiğin öne çıkmasını sağlamaktadır. Ayrıca, eserlerinde yer alan ayetler, hadisler, kıssalar, peygamberlere ve sahabelere yaptığı göndermeler onun, İslam dini ile dinler tarihi konusunda derinlemesine bilgiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Ural'ın denemelerinde kadim kültür unsurlarıyla birlikte çağdaş fikirlere de yer vermesi; Türk kültürünü şekillendiren ana unsurlardan güç aldığını ve bunları, modern perspektifle birleştirdiğini göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında irdelenen eserler doğrultusunda A. Ali Ural'ın denemelerinde toplumsal, özellikle de bireysel temalara derinlemesine yer verildiği görülmektedir. Yazar, okurlarına insanlığın içinde bulunduğu durumla yüzleşme çağrısı yaparken kültürel çeşitliliği ve dinî motifleri modern düşünce ile harmanlayarak eserlerine edebî bir zenginlik katmaktadır. Bu doğrultuda Ural'ın şairane üslubu ve derin felsefî bakış açısı dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, yazarın toplumsal eleştirileri ile insanın manevi boyutunu vurgulayan yaklaşımı da ön plana çıkmaktadır. Ural, denemelerinde okurlarına yeni bakış açıları kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu durum, eserlerinin evrensel nitelikte ve çağdaş düşüncelerle zenginleştirilmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak; A. Ali Ural'ın deneme kitapları, okurun düşünsel gelişimlerine katkı sunan kaynak eser niteliği taşımaktadır.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazar(lar) aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadır(lar):

- 1- Araştırmacılardan birinci yazar çalışmaya %60, ikinci yazar %40 oranında katkı sunmuştur.
- 2- Bu çalışma, Prof. Dr. Şahmurat Arık danışmanlığında Melike Yaylı tarafından hazırlanan "A. Ali Ural'ın Denemelerinde Tematik Yapı" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.
- 3- Makalemizde doküman incelemesine dayandığı için etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- 4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

A. Ali Ural Biyografi. <https://aliural.org/>.

Aksan, D. (2013). *Büyük Türkçe sözlüğü*. Akçağ Yayınları.

Aktaş, Ş. (2022). *Anlatma esasına bağlı edebi metinlerin tahlili teori ve uygulama*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Ali Ural Biyografi. <https://www.biyografya.com/biyografi/5687>.

Arıkan, Z. (1997). *Tarihimiz ve cumhuriyet*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Aytaç, G. (1990). *Denemeler seçkisi*. Gündoğan Yayınları.

Bacon. (1994). *Denemeler* (A. Göktürk, Çev.). İnkılâp Kitabevi.

Balcı, Y. (2006). Türk edebiyatında deneme literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 311-330.

Baş, S. (2012). *Türk edebiyatında deneme*. Grafiker Yayınları.

Çetin, N. (2012). *Nesir türleri*. Akçağ Yayınları.

Enginün, İ. (2008). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. Dergâh Yayınları.

Işık, İ. (2007). *Türkiye edebiyatçıları ve kültür adamları ansiklopedisi C. 9*. Elvan Yayınları.

Kagan, M. (1982). *Güzellik bilimi olarak estetik ve sanat*. (çev. A. Çalışlar). Altın Kitaplar Yayınları.

- Karaalioğlu, S. K. (1983). *Ansiklopedik edebiyat sözlüğü*. İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Montaigne. (2005). *Denemeler I* (I. Uyanık, Çev.). Dergah Yayınları.
- Nutku, Ö. (2001). *Dram sanatı -tiyatroya giriş-*. Kabalıcı Yayınları.
- Özçelik, M. (2024). Ali Ural'ın şairleri. *Şiraze Dergisi*, 1(22), 8-11.
- Özdemir, E. (2007). *Yazımsal türler*. Bilgi Yayınevi.
- Sarıçam, E. (2023). Hilalin ve kılıcın gölgesinde: kâğıda sarılı rüzgâr. *Karabatak Dergisi*, 1(70), s. 16-19.
- Sazyek, H. (2013). Edebiyat niçin insansız olmaz. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1127-1139.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi* (S. Kantarcıoğlu, Çev.). Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Güncel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ural, A. A. (2010). *Bostancı bahane*. Heyamola Yayınları.
- Ural, A. A. (2019a). *Ejderha ve kelebek*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2019b). *Resimde görünmeyen*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2020a). *Güneşimin önünden çekil*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2020b). *Raf ömrü*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2021a). *Ay tiradı*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2021b). *Bisiklet dersleri*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2021c). *Makyaj yapan ölüler*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2021ç). *Satranç oynayan derviş*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2021d). *Tek kelimelelik sözlük*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2022a). *Peygamber'in aynaları*. Şule Yayınları.
- Ural, A. A. (2022b). *Posta kutusundaki mızık*. Şule Yayınları.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk dili ve edebiyatı terimleri sözlüğü*. Yağmur Yayınları.
- Yağcı, Ö. (2002). *Cumhuriyet dönemi edebiyat seçkisi*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yalçın, M. (2001). *Tanzimat'tan bugüne edebiyatçılar ansiklopedisi C. 2*. Yapı Kredi Yayınları.
- Yaylı, M. (2024). *A. Ali Ural'ın denemelerinde tematik yapı*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.